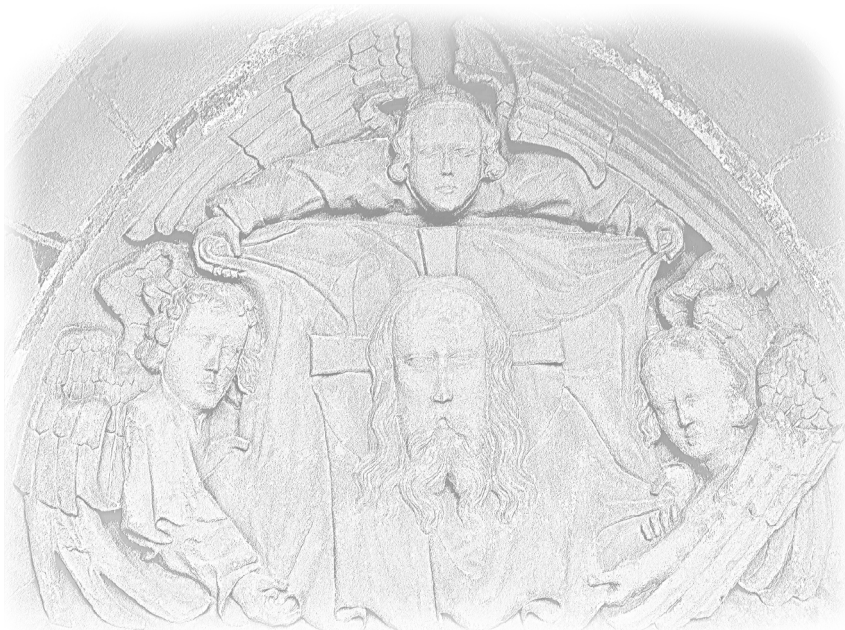

CYRILSKÁ A LATINSKÁ PÍSOMNÁ KULTÚRA BYZANTSKO-SLOVANSKEJ TRADÍCIE NA SLOVENSKU DO KONCA 18. STOROČIA

Zborník anotácií

Svetlana Vašíčková – Ľubomíra Wilšinská (zost.)

Bratislava – Košice
2018

© Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied
© Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach,
Teologická fakulta Trnavskej univerzity

AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

tlačená brožúra

ISBN 978-80-89489-36-7

EAN 9788089489367

e-dokument

ISBN 978-80-89489-37-4

EAN 9788089489374

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach

Program konferencie

Cyrilská a latinská písomná kultúra byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku do konca 18. storočia

Konferencia sa realizuje v rámci riešenia projektu podporeného
Agentúrou pre výskum a vývoj

s názvom

**Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia
(číslo projektu: APVV-14-0029)**

Internetová stránka projektu: www.cyrslav.sav.sk

Košice 23. – 27. októbra 2018

Konferencia sa uskutoční v priestoroch hotela Teledom na adrese: Timonova 27, Košice (pozri mapu na zadnej strane).

Odporúčaný spôsob dopravy z Bratislavy do Košíc vlakom InterCity štyrikrát denne:

IC 521: 05:43 – 10:37; cena cca 16 eur

IC 523: 11:43 – 16:37; cena cca 22 eur

IC 513: 15:46 – 20:21; cena cca 22 eur

IC 525: 17:43 – 22:29; cena cca 22 eur

Lístky sa dajú kúpiť na bratislavskej železničnej stanici alebo online na <http://www.slovakrail.sk/sk/internetovy-obchod.html>. Iný spôsob dopravy do Košíc nájdete na portáli <https://cp.hnonline.sk/>, kde je možné spresniť aj rozvrh mestskej hromadnej dopravy, vnútroštátnych a medzinárodných vlakov a autobusov.

Organizátori konferencie zabezpečujú ubytovanie pre účastníkov konferencie v hoteli Teledom. **Dopravu a stravovanie (raňajky sú v cene hotela) si hradí účastník konferencie sám, alebo vysielajúca organizácia.**

Organizátori konferencie pozývajú všetkých účastníkov konferencie na recepciu v stredu 24. októbra 2018 o 18:30 do Centra spirituality Východ-Západ Michala Lacka, Komenského 14.

Конференция проводится в конференц-зале гостиницы Teledom по адресу Тимонова 27, Кошице (см. карту на последней странице).

Рекомендуемый способ проезда из Bratislavy в Кошице – на поезде InterCity:

IC 521: 05:43 – 10:37; цена приблизительно 16 евро

IC 523: 11:43 – 16:37; цена приблизительно 22 евро

IC 513: 15:46 – 20:21; цена приблизительно 22 евро

IC 525: 17:43 – 22:29; цена приблизительно 22 евро

Билеты можно приобрести в кассе железнодорожного вокзала в Bratislave или он-лайн на странице <http://www.slovakrail.sk/sk/internetovy-obchod.html>. Другие способы добраться до места назначения можно посмотреть на сайте <https://cp.hnonline.sk/>. На этом сайте можно уточнить расписание городского транспорта, а также междугородных и международных автобусов и поездов.

Организаторы конференции предоставляют участникам размещение в гостинице Teledom, завтрак включен в стоимость номера. **Расходы на проезд и питание оплачивают участники конференции или высылающие их организации.**

Организаторы конференции приглашают всех участников на раут, который состоится в среду 24 октября в 18:30 в Центре духовности Восток-Запад им. Михала Лацка по адресу Коменского, 14.

Rámcový program

Utorok 23. októbra 2018

Príchod a registrácia účastníkov konferencie

Streda 24. októbra 2018

Otvorenie konferencie, úvodné príhovory od 9:00 do 9:30

Rokovanie od 9:30 do 13:00

Individuálny obed od 13:00 do 14:00

Rokovanie od 14:00 do 15:30

Všeobecná rozprava k predneseným výsledkom výskumov projektu, verejná oponentúra od 15:45 do 16:30

Prednáška Константина М. Долгова na tému *Восток, Россия, Запад и Славянство: вопросы мировой геополитики*, diskusia od 17:00 do 17:30

Štvrtok 25. októbra 2018

Rokovanie od 9:30 do 12:30

Individuálny obed od 13:00 do 14:00

Rokovanie od 14:00 do 17:30

Piatok 26. októbra 2018

Rokovanie od 9:00 do 10:30

Záverečná diskusia

Exkurzia od 14:00

Sobota 27. októbra 2018

Odchod účastníkov konferencie

Program konferencie

Streda, 24. októbra 2018

Po každom referáte sa plánuje krátka diskusia s faktickými pripomienkami.

Otvorenie konferencie

Úvodné príhovory od 9:00 do 9:30

Rokovanie od 9:30 do 10:45

PETER ŽEŇUCH (Slovensko): Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia: identifikácia a interpretácia prameňov

PETER ZUBKO (Slovensko): Teologické poslanstvo Užhorodského Pseudozonara

SVORAD ZAVARSKÝ (Slovensko): Trnavské dejiny Byzancie od Františka Borgiu Kériho (1738 – 1742)

Rokovanie od 11:00 do 13:00

KATARÍNA ŽEŇUCHOVÁ (Slovensko): Cyrilská písomná kultúra na Slovensku ako jeden z prameňov výskumu folklórnych prozaických žánrov (opis a systematizácia folklórnych žánrov v cyrilských rkp. zborníkoch)

SVETLANA VAŠIČKOVÁ (Slovensko): Толкования Священного Писания как источник исследования культурной коммуникации между Востоком и Западом

ĽUBOMÍRA WILŠINSKÁ (Slovensko): K výskumu byzantsko-slovanskej monastickej tradície na príklade latinskej literárnej tvorby Joannikija Juraja Baziloviča OSBM (1742 – 1821)

MÁRIA STRÝČKOVÁ (Slovensko): Liturgické texty z Bazilovičovho diela Explicatio / Tolkovanie v komparácii

Prestávka na obed od 13:00 do 14:00

Program konferencie

Streda, 24. októbra 2018

Rokovanie od 14:00 do 15:30

TOMÁŠ MRŇÁVEK (Česko): Obřad pokání podle Sinajského Slovanského Hlaholského Euchologia Sinaj sl. 37

ŠIMON MARINČÁK (Slovensko): Liturgické a hudobné pamiatky viažuce sa k územiu dnešného Slovenska do konca 18. storočia

MÁRIA PROKIPČÁKOVÁ (Slovensko): Cyrilské hudobné pramene byzantsko-slovanského obradu na Slovensku (stav súčasného výskumu a jeho perspektívy)

Od 15:45 do 16:30

Všeobecná rozprava k predneseným výsledkom výskumov projektu a verejná oponentúra projektu s účasťou pozvaných hostí.

Od 17:00 do 17:30

Prednáška **КОНСТАНТИНА М. ДОЛГОВА** z Ruskej akadémie vied na tému *Восток, Россия, Запад и Славянство: вопросы мировой геополитики* s diskúsiou

18:30

Recepcia

Štvrtok, 25. októbra 2018

Rokovanie od 9:00 do 10:30 moderuje Jan Stradomski

JÚLIA DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ (Slovensko): Od staroslovienčiny k cirkevnej slovančine

ЕЛЕНА В. БЕЛЯКОВА (Rusko): Распространение кириллических памятников церковного права у славян в раннее новое время

ДЕСИСЛАВА НАЙДЕНОВА (Bulharsko): Из истории славянских юридических текстов

ГАЛИНА С. БАРАНКОВА (Rusko): Языковые особенности канонических и оригинальных древнерусских произведений, включенных в раннюю русскую редакцию Кормчей книги

Prestávka 10:30 do 11:00

Rokovanie od 11:00 do 12:30 moderuje Júlia Dudášová-Kriššáková

EVA MARIA HRDINOVÁ (Česko): Scripta manent?! ... Na okraj (konfesně vykládaných) různocnění cyrilského nápisu na Michalovském kameni v komparaci s vybranými českými paralelami

SWETLANA MENGEL (Nemecko): Славянские языки в рамках philologia sacra – сравнительно-лингвистические библейские штудии начала XVIII века и их значение для формирования славянских литературных языков (на примере одного архивного документа)

ERIKA BRTÁŇOVÁ (Slovensko): Obraz konfesií a kultúr v katolíckej kázňovej próze na Slovensku v 18. storočí

RÓBERT LETZ (Slovensko): Konfessionalizmus a jeho význam pri formovaní slovenskej kultúry

Prestávka na obed od 13:00 do 14:00

Štvrtok, 25. októbra 2018

Rokovanie od 14:00 do 15:30 moderuje Svetlana Mengel

RÓBERT JÁGER (Slovensko): Vzťah vládnej moci a cirkvi na Veľkej Morave

JAN STRADOMSKI (Poľsko): Polsko-ruské spory o históriu i status „viary greckej“ w rejonie Karpat w XVII wieku

WALERIAN BUGEL (Česko): Polemické spisy M. Andrelly Orosvigovského. Nástin charakteristiky vybraných aspektů (formálně-obsahových, lingvistických, teologických)

EWA KOCÓJ (Poľsko): Trudné dziedzictwo? Kościół w Orawce na pograniczu polsko-słowackim jako źródło do badania wielokulturowego dziedzictwa regionu

Prestávka 15:30 do 16:00

Rokovanie od 16:00 do 17:30 moderuje Katarína Žeňuchová

ЕЛЕНА С. УЗЕНЕВА (Rusko): Карпатская народная традиция в балканской перспективе

МАРИНА М. ВАЛЕНЦОВА (Rusko): Христианские ценности в народной традиции русин (на материале полевых исследований в Восточной Словакии)

КАЛИНА МИЧЕВА ПЕЙЧЕВА (Bulharsko): Етнолингвистични особености на словашки и български апокрифни молитви

JAROMÍR KRŠKO (Slovensko): Vlastné mená – svedkovia stredovekých byzantsko-slovanských kultúrnych a jazykových kontaktov

КИРИЛ КИРИЛОВ (Bulharsko): Терминология на естествените науки в старобългарската литература (Шестоднев и Небеса на Йоан Екзарх)

Diskusia

Piatok, 26. októbra 2018

Rokovanie od 9:00 do 10:30 moderuje Mária Prokipčáková

ІГОР З. ЗАДОРОЖНИЙ (Ukrajina): Проблематика досліджень та джерела музичних текстів літургій простоїнія Бокшая-Малинича

ЮРІЙ Є. МЕДВЕДИК (Ukrajina): Українська духовна пісня у рукописних співаниках XVIII ст., укладених та використовуваних християнами Мукачівської єпархії: питання джерелознавства, текстології, інципітування

VLADISLAV GREŠLÍK (Slovensko): Ikony ľudových a rybotyčských majstrov na východnom Slovensku v 17. a 18. storočí

VAVRINEC ŽEŇUCH (Slovensko): Materiálne zabezpečenie uniatskych presbyterov na príklade obce Starina (okr. Stará Ľubovňa)

Záverečná diskusia a ukončenie konferencie

14:00

Exkurzia spojená s prehliadkou kultúrnych pamätihodností mesta Košíc

Anotácie referátov

Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia: identifikácia a interpretácia prameňov

Peter Žeňuch

Výskum zameraný na poznávanie cyrilskej písomnej kultúry na Slovensku do konca 18. storočia predstavuje jedinečný a v takomto širokom rozsahu aj prvý ucelený projekt zameraný v našom kontexte na poznávanie dedičstva zachyteného v písomnostiach spätých s byzantsko-slovanskou tradíciou. Poznávanie tohto písomného dedičstva sa uskutočňuje na rozsiahlej zbierke textov, ktorú tvoria liturgické, apokryfické a biblické texty, ďalej dobové výklady a komentáre k dejinám cirkvi, homiletická, katechetická, apologetická a náučná spisba, v ktorej sa spolu so zápismi rozprávačskej tradície a duchovnej piesňovej tvorby odráža miestna konfesiónalna tradícia. Na základe týchto pamiatok a prameňov možno rekonštruovať každodenný život spoločenstva veriacich miestnej cirkvi byzantsko-slovanského obradu na Slovensku.

Na realizácii výskumov sa podieľajú odborníci z oblasti jazykovedy, literárnej vedy, historiografie a teológie, ktorí skúmajú tieto cyrilské písomné pramene v kontexte procesov odohrávajúcich sa v Mukačevskej eparchii do konca 18. storočia.

Z výskumov týchto doposiaľ neznámych alebo málo prebádaných písomných prameňov sa podarilo dokumentovať, že už pred zavedením Užhorodskej únie v roku 1646 v priestore východného Slovenska a bývalej Podkarpatskej Rusi existoval stabilný a fungujúci systém utvorený na interreligióznej i interkonfesiónalnej komunikácii a na právnej koexistencii latinskej a byzantskej konfesiónalnej tradície v Uhorsku. Výsledky našich výskumov sú nielen aktualiziou doterajších poznatkov, ale prinášajú nové zistenia a fakty, ktorými sa korigujú doposiaľ zaužívané stereotypné výklady späté s procesmi latinizácie, pravoslavizácie či uniatizmu.

Výskum písomnej kultúry, ktorá zachytáva obraz života jednotlivcov i celej spoločnosti poznačenej konfesiónalnou príslušnosťou, etnickou a jazykovou identitou, umožňuje pochopiť vzťahy vyplývajúce z krehkej synergie noriem každodennosti v religiózne diverzifikovanej spoločnosti na východnom Slovensku a pod Karpatmi do konca 18. storočia.

Interdisciplinárny jazykovedný, historiografický, literárny a teologický výskum tradície spätý s byzantsko-slovanským obradom a jeho dejinami identifikoval zdroje a interpretoval písomné pramene podmieňujúce národné a kultúrno-konfesiónálne procesy a význam byzantskej cirkvi slovanskej tradície na Slovensku.

Cyrillic Literature in Slovakia up to 18th Century: Identification and Interpretation of Sources

Peter Žeňuch

The research aimed at learning the literature in Slovakia up to 18th century represents the unique, and the very first and compact project, that endeavors in given context the learning of heritage recorded in the literature connected with Byzantine-Slavic tradition. The learning is based on wide collection of liturgical, apocryphal, and biblical texts, Church history commentaries of time, homiletic, catechetical, apologetic, and educational literature. This literature reflects as recordings of narratorial tradition, spiritual song creation, as local confessional tradition. Based on these monuments, it is possible to reconstruct daily life of community of faithful of the local Byzantine-Slavic Church in Slovakia.

The research is carried out by various scholars, such as linguists, literature scholars, historiography, and theology, who examine these Cyrillic written monuments in the context of processes enacting in the Eparchy in Mukacevo until the end of the 18th century.

The research of these hitherto unknown, or those little known written sources has shown that even before the so-called Union of Uzhhorod in 1646, there was a stable and functioning system in the eastern Slovakia and Subcarpathian Rus of the interreligious and inter-confessional coexistence, together with the legal coexistence of Latin and Byzantine confessional tradition in old Hungary. The results of our research are thus not merely an update of existing knowledge, but they too bring new findings and facts, which allow to modify existing stereotypes in use, especially those connected with the Latinization, Orthodoxization, or Uniatism.

The research of the literary culture, which reflects the picture of life of the single people, as well as the life of entire society marked with the confessional adherence, ethnical and linguistic identity, allows us to understand the relations ensuing from the fragile synergy of norms of the daily life in the religiously diversified society living in the eastern Slovakia and in Carpathians until the end of the 18th century.

Process of interdisciplinary research of the linguistic, historiographical, literary, and theological aspects of the tradition connected with the Byzantine-Slavic rite and its history was able to identify its core sources. It has also interpreted the literature that underlies the national and cultural-confessional processes, as well as the importance of the Byzantine Church of Slavic tradition in Slovakia.

Teologické posolstvo Užhorodského Pseudozonara

Peter Zubko

Užhorodský Pseudozonar je príručka pre klérus východného rítu. Pôvod spisu siaha do stredoveku a verzia uchovávaná v Užhorode je zo začiatku 17. storočia. Je to predovšetkým teologická príručka, v ktorej sa nachádzajú predpisy a zvyky, ktorými sa riadilo cirkevné spoločenstvo. Spis má vlastnú štruktúru, ktorá vznikla niekoľkonásobným dopĺňaním, ale neprešiel zjednocujúcou redakciou. Tento príspevok predstaví základné teologické okruhy a konkrétne teologické problémy, ktoré spis obsahuje. Ide o záležitosti z oblastí: spiritualita, dogmatika (vierouka) – najmä sviatosti, manželstvo, morálka, monasteriológia, liturgia, rituálna čistota, zločiny. Okrem toho spis obsahuje niekoľko reálií každodenného života. Ako pramene pre zostavovateľov slúžila biblia, staroveké ekumenické koncily, rímske (byzantské) právo a miestne karpatské zvyky. Poznanie tohto prameňa vo svetle teológie, ako to urobili jeho zostavovatelia, pomôže pochopiť jeho zmysel a význam pre kultúru viažucu sa na východný obrad, pre cirkevné dejiny a pre poznanie zvykov dedín, ktoré vznikli na valašskom práve. Viaceré z týchto reálií totiž v istej obmene pretrvali až do súčasnosti.

Theological Message of the Uzhhorod Pseudozonar

Peter Zubko

The Uzhhorod Pseudozonar is a guide for the Eastern Rite clergyman. The origin of this corpus dates to the Middle Ages and the version kept in Uzhhorod is from the beginning of the 17th century. It is the theological guide, which contains the rules and customs for governing the Church community. The document has its own structure, which has been created by multiple additions, but has not gone through a unifying editorial. This paper presents the basic theological areas and concrete theological problems contained in the Pseudozonar. This is a matter of the following domain: spirituality, dogmatic (especially the sacramentology), marriage, morality, monasteriology, liturgy, ritual purity, crimes. In addition, the paper contains several realities of the everyday life. As sources for the builders served: The Bible, ancient Ecumenical Councils, Roman (Byzantine) law and local Carpathian habitude. The knowledge of this source in the light of theology, as did its originators, will help to understand its meaning and significance for culture by connecting to the Eastern Rite, the history of the Church and the knowledge of the habits of villages that originated in the Wallachian law. Many of these realities have survived to the present times.

Trnavské dejiny Byzancie od Františka Borgiu Kériho (1738 – 1742)

Svorad Zavarský

V rokoch 1738 – 1742 vydal profesor historickej Trnavskej univerzity František Borgia Kéri (1702 – 1768) osem zväzkov dejín Byzancie pod názvom *Epitome historiae Byzantinae*. Napriek svojej ojedinelosti v kontexte vývinu byzantologických štúdií dielo dosiaľ nevzbudilo pozornosť vedeckej komunity. Kériho *Epitome* predstavuje systematické spracovanie dejín Byzancie v chronologickom slede (306 – 1453) na základe benátskej edície byzantských historikov (*Historiae Byzantinae scriptores*, 1727 – 1733, 23 zväzkov). Zámerom trnavského grécistu a historika bolo podať zrozumiteľný, ucelený a vyvážený obraz o dejinách byzantskej ríše, keďže monumentálna pramenná zbierka *Historiae Byzantinae scriptores* ponúkala síce veľké množstvo informácií, nie však systematický pohľad do problematiky. Osobitný zreteľ Kéri vo svojich dejinách obrátil k uhorsko-byzantským vzťahom. Je vskutku pozoruhodné, že zvýšený (a vo svojom čase dosť neobvyklý) záujem o byzantské dejiny bol na Slovensku sprevádzaný jednak polemikou o byzantskom pôvode domáceho kresťanstva, ktorú vyvolal Gottfried Schwarz, jednak postupujúcou emancipáciou cirkvi byzantsko-slovanského obradu a formovaním jej intelektuálnych elít v prvej polovici 18. storočia. Príspevok bude pokusom o objasnenie týchto súvislostí.

The Tyrnavian History of Byzantium by Franciscus Borgia Kéri (1738 – 1742)

Svorad Zavarský

Between 1738 and 1742, Franciscus Borgia Kéri (1702 – 1768), professor at the historical University of Trnava (*Universitas Tyrnaviensis*), published his history of Byzantium in eight volumes entitled *Epitome historiae Byzantinae*. Despite its rarity in the context of the historical evolution of Byzantine studies, the work has not so far attracted the scholarly attention it deserves. Kéri's *Epitome* offers a systematic treatment of Byzantine history in chronological order (306 – 1453), based on the Venetian edition of the Byzantine historians (*Historiae Byzantinae scriptores*, 1727 – 1733, 23 volumes). The aim of the Tyrnavian Grecist and historian was to give a clear, comprehensive and well-balanced picture of the history of the Byzantine Empire, as opposed to the rich but unsystematic collection of data provided by the source edition *Historiae Byzantinae scriptores*. In his account of Byzantine history, Kéri placed a special emphasis on the relationships between the Kingdom of Hungary and Byzantium. It is indeed remarkable that the increased, and at that time rather unusual, interest in Byzantine history was, in Slovakia, paralleled by the polemic about the Byzantine origins of local Christianity initiated by Gottfried Schwarz as well as by a progressing emancipation of the Church of the Byzantine-Slavonic rite and the formation of its intellectual elite in the first half of the eighteenth century. This paper is an attempt to interpret Kéri's *Epitome* in the mentioned contexts.

Cyrilská písomná kultúra na Slovensku ako jeden z prameňov výskumu folklórnych prozaických žánrov (opis a systematizácia folklórnych žánrov v cyrilských rkp. zborníkoch)

Katarína Žeňuchová

Príspevok sa venuje osobitostiam jazykového a literárno-historického vývinu písomnej kultúry v karpatskom regióne a na východnom Slovensku v špecifickej oblasti cyrilských písomných pamiatok neliturgického charakteru. Na príklade textov folklórnych prozaických žánrov zapísaných v databáze cyrilských prameňov budeme demonštrovať žánrovú rozmanitosť a šírku prameňov folklórnej prózy.

Cyrilská písomná kultúra v slovenskom výskumnom a kultúrnom kontexte je spätá s liturgickou tradíciou byzantsko-slovanského obradu na Slovensku a v karpatskom areáli. Väčšiu časť tvoria liturgické a bohoslužobné knihy zapísané cyrilským písmom v cirkevnej slovančine, ktorá je podnes liturgickým jazykom cirkvi byzantsko-slovanského obradu. Popri liturgických knihách sa v databáze nachádzajú aj cyrilské písomnosti neliturgického charakteru, napr. rukopisné spevníky paraliturgických piesní, výklady k evanjeliám, kázňová a katechetická tvorba či pamiatky každodennej potreby s ľudovýmchovným zameraním (napr. liečebníky či snáre). V textoch kázní sú často integrované rozličné žánre ľudových rozprávání, exempliel, folklorizované pre-rozprávania apokryfických, hagiografických a biblických sujetov, či rozličné etiologické legendy. Túto časť spisby nemožno ako celok presúvať do folklórnej sféry vzhľadom na ich písomnú podobu či knižnú genézu z biblickej alebo hagiografickej tradície, prípadne z knižnej stredovekej literatúry. V pramennej základni sa nachádzajú aj čisto folklórne texty, napríklad zápisy ľudových rozprávok; dva cyrilské liečebníky z rokov 1790 a 1791 – *Врачь Домашный* a *Помощникъ оу Домшвествѣ, Газдшвествѣ*; snár. Vo viacerých rkp. zborníkoch nájdeme cyrilikou zapísané folklórne hádanky, ľudové múdrosti a povery.

Pozornosť sústredíme na opis, systematizáciu a žánrovú charakteristiku folklórnych žánrov z cyrilskej pramennej bázy, poukážeme na formu zápisov i spôsob vzniku, genézu a špecifickú funkciu jednotlivých prameňov v súvislosti s jazykovými a kultúrno-religióznymi osobitosťami skúmaného areálu.

Cyrillic Written Culture in Slovakia as one of Research Sources of Folklore Prosaic Genres (Description and Systematization of Folklore Genres in Cyrillic Manuscripts)

Katarína Žeňuchová

The paper is dedicated to particularities of linguistic, literary, and historic development of written culture in the Carpathian region and in Eastern Slovakia in the specific field of Cyrillic non-liturgical manuscripts. Genre diversity and sources of folklore prose will be demonstrated on examples of folklore prosaic texts registered in the database of Cyrillic sources.

Cyrillic written culture in the Slovak scientific and cultural context is closely related to liturgical tradition of the Byzantine-Slavic rite in Slovakia and in the Carpathian region. A significant part of these manuscripts consists of liturgical and sacral books written in Cyrillic script in Church Slavic, which, even today, is sacral language of the Byzantine-Slavic church. Besides liturgical books, there are also present Cyrillic non-liturgical sources in the database, for example manuscript song books of paraliturgical songs, gospel interpretations, sermons, and catechisms or folk-oriented educational works of everyday need (such as healing books or dream books). Various genres of folk tales, exempla, folklorized renditions of apocryphal, hagiographic, and biblical subjects, or various etiological legends are frequently integrated in sermons. This part of literature cannot be moved as a whole to the folklore sphere concerning its written form or book genesis from biblical or hagiographic tradition, or from book medieval literature. Our sources also consist of purely folklore texts, e.g. transcripts of folk tales; two Cyrillic healing books from 1790 A.D. and 1791 A.D. – *Врачъ Домашный а Помощникъ оу Домгвствѣ, газдгвствѣ*; one dream book. There are folk riddles, proverbs, and superstitions written in Cyrillic script in several manuscripts.

Special attention is given to description, systematization, and genre characteristic of folklore genres of Cyrillic texts. We will point out to form of transcripts as well as origin, genesis, and specific function of the individual sources in relation to the linguistic and cultural-religious particularities of examined area.

Толкования и поучения на Священное Писание как источник исследования культурной коммуникации между Востоком и Западом

Светлана Вашичкова

Учительные евангелия и толкования на воскресные перикопы евангельских чтений являются распространенным жанром вспомогательной литургической письменности. Тексты толкований с элементами поучений часто содержат притчи, повествования с апокрифическими и легендарными мотивами и элементы повествований светского происхождения.

Существуют две основные формы построения учительных евангелий: в одном случае за цельной перикопой на народном языке следует связная гомилия, содержащая поучение, толкование в этом случае не всегда присутствует именно из-за наличия перевода перикопы на народный язык, которое в некотором роде замещает толкование как таковое, в другом же перикопа разложена на отдельные фразы, за каждой из которых следует ее толкование.

Учительные евангелия часто не являются уникальными произведениями, особенно те, которые сохранились до нашего времени, в силу своей необходимости при проведении в храме воскресной и праздничной литургии они часто копировались и компилировались.

В докладе мы проследим происхождение рукописных учительных евангелий, установим возможное влияние местной и соседней культурной среды на текст.

Interpretations and Homilies of Holy Scripture as a Source of Research on Cultural Communication Between East and West

Svetlana Vašíčková

Didactic gospels and interpretations on the Sunday pericopes of the Gospel readings are a common genre of auxiliary liturgical writing. Texts of interpretations with elements of gospels often contain parables, narrations with apocryphal and legendary motifs and elements of narratives of secular origin.

There are two basic forms of the didactic gospels: in one case, connected homily with interpretation follows after whole evangelic reading in the national language, while in the other pericope is decomposed into separate phrases, each of which follows its interpretation.

Didactic gospels are often not unique works, especially those that have survived to our time, they were necessary in the church at each Sunday and festive liturgy (required by the canons), so they were often copied and compiled.

In the report, we will trace the origin of the handwritten didactic gospels, establish the possible influence of the local and neighboring cultural environment on the text.

K výskumu byzantsko-slovanskej monastickej tradície na príklade latinskej literárnej tvorby Joannikija Juraja Baziloviča OSBM (1742-1821)

Lubomíra Wilšinská

Príspevok sumarizuje výsledky parciálneho výskumu latinskej písomnej kultúry v prostredí byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku na prelome 18. a 19. storočia. V rámci predneseného referátu budú zhrnuté výsledky výskumov, ktoré reflektuje najmä dizertačná práca s názvom *Byzantsko-slovanská tradícia a kultúra - kontinuita a diskontinuita – Juraj Joannikij Bazilovič: Obraz mníšskeho života, obhájená v roku 2016*.

Osobitnú pozornosť upriamime na monastickú tradíciu, ktorá stála pri formovaní slovanského sveta, jeho kultúry, vzdelanosti a samozrejme duchovnosti. To platí osobitne o tej časti, ktorá sa pridžžala byzantskej tradície. Výraznou osobnosťou v tomto kontexte je Joannikij Juraj Bazilovič OSBM (1742-1821), rodák z Hlivíšť v okrese Sobrance na východnom Slovensku. Práve za čias Baziloviča ako protoigumena (predstaveného kláštora) nastal v Mukačevskej eparchii rozmach baziliánskych mníchov. Svojimi asketickými spismi formoval rehoľný klérus, ktorý hodlal pozdvihnúť. Za autorovo vrcholné dielo považujeme po latinsky napísané *Imago vitae monasticae* (Košice 1802) o východnom mníšstve v Uhorsku. Literárna pamiatka predstavuje slovanskú mníšsku tradíciu, ktorá harmonizuje s latinskou literárnou kultúrou.

Asketická tvorba Joannikija Juraja Baziloviča ponúka nielen zaujímavé zistenia pre slovenskú cirkevnú a literárnu históriu, ale v mnohých smeroch prináša aj nové podnety a inšpirácie pre hlbší filologický výskum. Systematický výskum osobnosti Joannikija Juraja Baziloviča, jedného z najvýznamnejších predstaviteľov inteligencie byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku, týmto vnímame ako perspektívny. Prispieva tiež k lepšiemu poznaniu slovensko-slovansko-latinských kultúrnych a duchovných vzťahov, pretože táto oblasť nie je doposiaľ dôkladne známa.

From the Research of Byzantine-Slavic Monastic Tradition: An Example of Latin Literature Written by Joannicius Georgius Basilovits OSBM (1742 – 1821)

Lubomíra Wilšinská

The paper summarizes results of partial research in the field of Latin written culture of the Byzantine-Slavic tradition in Slovakia at the turn of the 18th and 19th centuries. In the presentation, the research results will be presented as reflected in the dissertation entitled *Byzantine-Slavic Tradition and Culture – Continuity and Discontinuity – Juraj Joannikij Bazilovič: The Image of Monastic Life*, defended in 2016.

Particular attention will be given to the monastic tradition that has stood in formation of the Slavic world, its culture, education, and, of course, spirituality, particularly the part that kept the Byzantine tradition. Joannicius Georgius Basilovits OSBM (1742 – 1821), a native of Hlivištia in the Sobrance district of Eastern Slovakia, represents a crucial person in this context. Especially during the time of Basilovits as a protoigumen (monastic superior), Basilian monks began to expand in the Eparchy of Mukachevo. He intended to raise and form a religious clergy also by his ascetical works. We consider Latin work *Imago vitae monasticae* (Košice 1802) as the author's supreme contribution to the Eastern monasticism in the Kingdom of Hungary. The unique literary source represents Slavic monastic tradition, which is in harmony with the Latin literary culture.

Ascetical literature written by Joannicius Georgius Basilovits offers not only interesting insights into Slovak church and literary history, but in many ways it also provides several inspirations for deeper philological research. Systematic research of the personality and work of Joannicius Georgius Basilovits, one of the most prominent representatives of intelligence of the Byzantine-Slavic tradition in Slovakia is perceived as perspective. It also contributes to a better understanding of the Slovak-Slavonic-Latin cultural and spiritual relations, because this area is yet not well known.

Liturgické texty z Bazilovičovho diela *Explicatio / Tolkovanie v komparácii*

Mária Strýčková

Výskum písomnej kultúry byzantsko-slovanskej liturgie doposiaľ absentuje hlbšie vedecké práce, ktoré by sa zaoberali historickou i filologickou stránkou problematiky. Cieľom nášho dlhodobého výskumu je glosár, vrátane analýzy a komparácia cirkevnoslovanskej a latinskej liturgickej terminológie k dvojязыčnému rukopisu výkladu liturgií od Juraja Joannikija Baziloviča (*TOLKOVANIJE Svjaščennyja Liturgii Novago Zakona istinnyja Bezкровnyja Žertvy / EXPLICATIO Sacrae Liturgiae Novae Legis veri Incruenti Sacrificii*), ktorý vznikol na prelome 18. – 19. storočia v historickej Mukačevskej eparchii. Ide o kľúčové a dodnes neprekonané dielo takéhoto charakteru. Glosár k Bazilovičovmu výkladu liturgií je preto úvodom do hlbšieho výskumu danej problematiky, ktorý by mohol napomôcť ustáliť terminologickú bázu obradovej i liturgickej lexiky na Slovensku. Samotná byzantsko-slovanská bohoslužba podliehala regionálnym i jazykovým zvyklostiam, čo sa pretavilo aj do lexikálnej stránky sakrálneho textu. Preto porovnanie samotného liturgického textu s inými dobovými textami liturgie Jána Zlatoústeho, Bazila Veľkého a Vopred posvätených darov v cirkevnoslovanskom i latinskom jazyku poukáže na dobový úzus týchto liturgií vo východnej časti Uhorska zo začiatku 19. storočia.

Comparison of the Liturgical Texts from Bazilovič's Work *Explicatio / Tolkovanije*

Mária Strýčková

The research of the written culture of the Byzantine-Slavic liturgy lacks deeper scientific work dealing with the historical and philological aspects of the subject. The aim of our long-term research is the glossary, including the analysis and comparison of the Church and Latin liturgical terminology to the bilingual manuscript of an explanation of the liturgies by Juraj Joannikij Bazilovič *TOLKOVANIJE Svjaščennyja Liturgii Novago Zakona istinnyja Bezкровnyja Žertvy / EXPLICATIO Sacrae Liturgiae Novae Legis veri In-cruenti Sacrificii* which originated at the 18th – 19th century in the historical Mukachev eparchy. The Glossary of the Basilovič's Explanation of Liturgies is therefore an introduction to deeper research into the issue, which could help stabilize the terminological basis of the liturgical lexicography in Slovakia. The liturgical terminology in both the above-mentioned classical languages and rites has undergone by complicated developments. The Byzantine-Slavic worship itself contained regional and linguistic customs, which can be recognized in a lexis of the sacred text. Therefore, the comparison of the liturgical text itself with other contemporary texts of the *Liturgy of St. John Chrysostom*, the St. Basil the Great and the Presanctified Gifts in Church Slavonic and the Latin language will point to the practice of these liturgies in the eastern part of Hungary from the beginning of the 19th century.

Obřad pokání podle Sinajského Slovanského Hlaholského Euchologia Sinaj sl. 37

Tomáš Mrňávek

Autorství Sinajského Slovanského Hlaholského Euchologion Sinaj sl. 37 z 10. – 11. století je připisováno sv. Cyrilu a Metodějovi nebo jejich žákům na Velké Moravě. Jedná se o jedinečný liturgický dokument mapující byzantsko-slovanskou tradici uvedeného období. Obsahuje mnoho tzv. rustikálních modliteb, např. na začátku setí, na začátku sklizně, pro sázení nové vinice atd. Přináší však také originální obřad pokání, který nemá paralelu v současných byzantských liturgických textech. Z kontextu euchologia je patrné, že se užíval v mnišské komunitě. Uvedeme se celý text tohoto obřadu včetně nezbytného komentáře.

The Penitential Rite according to the Sinaitic Slavic Glagolitic Euchologium of Sinai sl. 37

Tomáš Mrňávek

The authorship of the Sinaitic Slavic Glagolitic Euchologium Sinai sl. 37 from the 10th – 11th century is attributed to Sts. Cyril and Methodius or their disciples in Great Moravia. It is a unique liturgical document that gives evidence of the Byzantine-Slavic tradition of that period. It contains a lot of so called rustic prayers, e.g. prayers at the beginning of sowing, at the beginning of harvesting, for planting of a new vine and so on. However, it also contains an original penitential rite with no parallel in the contemporary Byzantine liturgical texts. Based on the context in the Euchologium, it is apparent that it was used in a monastic community. The entire text of this rite is given in the paper together with an essential commentary.

Liturgické a hudobné pamiatky viažuce sa k územi dnešného Slovenska do konca 18. storočia

Šimon Marinčák

Územie dnešného Slovenska, najmä jeho východnej časti, bolo administratívne podriadené mukačevskej eparchii. Napriek výraznej prítomnosti východných veriacich v tejto geografickej oblasti, v Uhorsku až do vzniku Trnavskej univerzity (1635) neexistovala tlačiareň, ktorá by dokázala tlačiť liturgické a hudobné knihy pre potreby kultu, a aj po vzniku tlačiarne Trnavskej univerzity bola tlač cyrilských kníh obmedzená. Preto sa hierarchia východnej cirkvi v týchto potrebách obracala na iné tlačiarne (napr. Počájev, Lvov, Kyjev, a t.p.), ale zároveň sa spoliehala aj na rukopisné knihy, ktorých používanie zaznamenávame ešte aj v 20. storočí.

Liturgické a hudobné knihy, ktoré na pertraktované územie takto prenikali z rôznych kultúrnych centier, výrazne ovplyvňovali a modifikovali miestnu prax, ktorá je týmto zahalená historickými nánosmi rozličných vplyvov. Simultánna aplikácia týchto tradícií zachytených v jednotlivých edíciách a rukopisoch umožnila vznik špecifickej tradície, ktorá je jedinečná práve vzhľadom na rôznorodosť zdrojov a miestneho koloritu.

Liturgical and Musical Monuments Connected to the Territory of Nowadays Slovakia until the End of the 18th Century

Šimon Marinčák

The territory of nowadays Slovakia, especially its eastern parts, has been subjected administratively to the Eparchy in Mukacevo. Despite the considerable presence of the eastern faithful in that region, there has not been any printing house in the old Hungary able to print books in the Cyrillic script, prior to the establishment of the Trnava University (1635). However, even after the University printing house was established, its Cyrillic production was very limited. Hence, the Eastern Church hierarchy relied on other cultural centers, when obtaining liturgical books necessary for the cult (such as Pochaiv, Lvov, Kiev etc.). At the same time, the manuscripts were widely used for the worship, a practice still in vigor in 20th century.

Liturgical and musical books imported to this area had thus influential impact on the local practice, which has thus been modified, and adjusted to the other traditions. The new additions appeared in the daily liturgical practice, too. Original local tradition has thus been transformed to the one very specific, unique due to various external influences mixed with the local tradition.

Cyrilské hudobné pramene byzantsko-slovanského obradu na Slovensku (stav súčasného výskumu a jeho perspektívy)

Mária Prokipčáková

Príspevok zhrnie dosiahnuté ciele z oblasti výskumu liturgickej hudby byzantsko-slovanského obradu v karpatskom prostredí, s osobitým zreteľom na spracovanie cyrilských hudobných pamiatok. V rámci predneseného referátu budú zhodnotené výsledky takmer štvorročného výskumu, ktorý sa prioritne venoval tematike dizertačnej práce s názvom *Irmologiony Jána Juhaseviča Sklarského (1741 – 1814) v kontexte vývoja karpatského prostopinja* obhájenej v roku 2016. Od začiatku koncipovania výskumnej tematiky bolo zrejmé, že pôjde o stále málo preskúmanú oblasť z kultúrno-sociálnej a hudobnej histórie východného Slovenska a susedných regiónov, ktoré boli po stáročia charakteristické koexistenciou niekoľkých etnických, religióznych, jazykových a kultúrnych spoločností. Všímať si túto heterogénnosť a zároveň symbiózu z perspektívy zachovaných cyrilských hudobných prameňov prinieslo mnoho nových poznatkov, najmä z oblasti hudobnej edukácie, hudobno-liturgickej a písárskej praxe. Vďaka komparačnej analýze irmologionovej tvorby významného kantora a prepisovača liturgických kníh Jána Juhaseviča (1741 – 1814) s ďalšími rukopisnými dielami sa otvorili nové východiská pre výskum pôvodných foriem liturgického spevu karpatskej oblasti. Za dôležitý prínos považujeme systematizáciu a postupne sa formujúcu pramennú základňu cyrilských hudobných prameňov, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú na území Slovenska, ale aj vo fondoch českých, maďarských a poľských archívnych inštitúcií. Na základe ich opisu a komparácie možno pozorovať spoločné princípy písárskej techniky, staršie a mladšie vrstvy ich hudobno-textového znenia a v neposlednom rade mieru ich využitia v liturgickej a edukačnej praxi. Hoci dosiahnuté výsledky reprezentujú len parciálnu časť širokého výskumného záberu, potvrdzujú, že výskum liturgickej hudby východných kresťanov na Slovensku má svoje opodstatnenie a perspektívu.

Cyrillic Music Sources of Byzantine-Slavonic Rite in Slovakia (Current Research and its Perspectives)

Mária Prokipčáková

The paper summarizes the achieved objectives from the liturgical music research of the Byzantine-Slavonic rite in the Carpathian region, with special regard to the processing of Cyrillic music sources. Nearly four-year research focused primarily on the topic of the dissertation thesis entitled *Irmologia by Ján Juhasevič Skl'arskyj in the Context of Development of the Carpathian Prostopinije. (Music-text forms of Twelve Great Feasts and Pascha)* and defended in 2016. The results from the dissertation thesis will be evaluated in the paper. Since the beginning of the research it was clear that we will be surveying still scarcely studied area of the cultural, social and musical history of eastern Slovakia and neighboring regions, which for centuries has been characterized by the coexistence of several ethnic, religious, linguistic and cultural communities. We focused on both the heterogeneity and thereby symbiosis of this area from the perspective of preserved Cyrillic musical sources. It has brought many new insights, especially from the field of music education, musical-liturgical and scribe's practice. Thanks to the comparative analysis of Carpathian irmologia with manuscripts of the well-known cantor and scribe Ján Juhasevič (1741 – 1814), new starting point for the research of the original liturgical music forms from the Carpathian region was created. We consider the systematization and the gradually forming base of the Cyrillic musical sources to be highly beneficial. These sources are currently located in the territory of Slovakia, as well as in the funds of the Czech, Hungarian and Polish archival institutions. The common principles of scribe's technique, older and younger layers of their musical-textual texts, can be observed on the basis of their description and comparison. Last but not least, their use in liturgical and educational practice can be demonstrated. Although the achieved results represent only a partial part of the wider research scope, they confirm that the research of liturgical music of Eastern Christians in Slovakia has its acceptance and perspective.

Od staroslovienčiny k cirkevnej slovančine

Júlia Dudášová-Kriššáková

Staroslovienčina už vyše dvestopäťdesiat rokov púta pozornosť jazykovedcov, literárnych vedcov, historikov, teológov a všetkých milovníkov staroslovienskej literatúry, kultúry, staroslovienskeho písomníctva a slovanскеj liturgie nielen v slovanských, ale aj v neslovanských krajinách. Zrod slavistiky a paleoslavistiky je úzko spätý so začiatkom národného obrodzenia v slovanských krajinách v druhej polovici osemnásteho storočia. Bolo to obdobie hľadania svojich slovanských a kresťanských koreňov, dejín, svojich vládarov a vladkov, pravlasti, prajazyka, čiže svojho miesta v rodine európskych a kresťanských národov.

Devätnáste storočie bolo storočím veľkých objavov a riešenia kardinálnych otázok v paleoslavistike: bola definitívne vyriešená otázka priority staroslovienskeho písma v prospech hlaholiky, otázka genézy (základom staroslovienčiny je kultúrny jazyk macedónskych Slovanov v okolí Solúna v Grécku), boli objavené a vydané v známych edíciách jazykové pamiatky tvoriace kánon staroslovienskych pamiatok, boli napísané mnohé gramatiky, učebnice a slovníky staroslovienskeho jazyka, v ktorých sa bádatelia krok za krokom približovali k rozuzleniu mnohých sporných otázok.

Dvadsiate storočie možno nazvať storočím nového teoretickometodologického prístupu opierajúceho sa o základné princípy modernej vedy (jazykovedy, literárnej vedy, histórie, folkloristiky, archeológie) a o moderné metódy vedeckého výskumu, ktoré umožnili na základe historicko-porovnávacej analýzy súčasných spisovných jazykov, dialektov a zachovaných písomných pamiatok rekonštruovať najstaršie dejiny jazyka aj bez súvislých jazykových pamiatok.

Slavisti v 18. ani v 19. storočí ešte nerozlišovali medzi staroslovienčinou, ktorá sa zachovala v staroslovienskych pamiatkach veľkomoravského a povelkomoravského obdobia v 9. – 11. storočí, a cirkevnou slovančinou, ktorá sa vyvinula v dôsledku jazykových kontaktov staroslovienčiny a národných jazykov na slovanskom juhu a východe od 12. storočia. V staršej slavistickej literatúre sa hovorí o ruských, srbských, bulharských pamiatkach, a nie o pamiatkach ruskej, srbskej, bulharskej, macedónskej, veľkomoravskej redakcie (typu) cirkevnej slovančiny. S potrebou terminologického rozlíšenia staroslovienčiny a cirkevnej slovančiny prišla až moderná jazykoveda v dvadsiatych rokoch dvadsiateho storočia.

From Old to Church Slavonic

Júlia Dudášová-Kriššáková

For over 250 years, Old Slavonic has been an attractive subject for linguists, literary scientists, historians, theologians and all lovers of Old Slavonic literature, culture, scripts and liturgy not only in Slavonic but also non-Slavonic countries. The birth of Slavonic and Paleo-Slavonic studies is closely connected to the beginnings of national revival in Slavonic countries in the second half of the 18th century. It was a period of searching for one's Slavonic and Christian roots, history, rulers and *vладыkas*, the land and language of their ancestors, i.e. their place in the family of European and Christian nations.

The 19th century was an era of great discoveries and solutions to cardinal questions in Paleo-Slavonic studies: issues such as giving priority to Glagolitic script as a writing system in Old Slavonic were definitively solved, as well as the issue of its genesis (the basis for Old Slavonic is the cultural language of Macedonian Slavs in the area of Thessalonica in Greece); manuscripts forming a canon of Old Slavonic records were discovered and published in renowned editions; and a great number of Old Slavonic textbooks, grammar books, and dictionaries were compiled, in which, step by step, researchers came closer to unravelling many controversial issues.

The 20th century was a time of a new theoretical-methodological approach based on fundamental principles of modern science (linguistics, literary science, history, folklore studies, archaeology) and modern methods of scientific research, which, based on a historical-comparative analysis of contemporary standard languages, dialects and preserved scripts, enabled the reconstruction of the earliest history of the language even without continuous language records.

In the 18th and 19th centuries, experts on Slavonic studies did not differentiate between Old Slavonic, which survived in Old Slavonic records from the Greater-Moravian and Post-Greater-Moravian period between the 9th and the 11th centuries, and Church Slavonic, which developed as a consequence of language contact between Old Slavonic and national languages in the Slavic south and east from the 12th century. In Old Slavonic literature, Russian, Serbian, and Bulgarian records are mentioned, but not records of the Russian, Serbian, Macedonian, Greater-Moravian strand (type) of Church Slavonic. Not until the 1920s was the need for terminological differentiation between Old and Church Slavonic suggested by modern linguistics.

Распространение кириллических памятников церковного права у славян в раннее новое время

Елена В. Белякова

Кириллические памятники канонического права в основном рассматриваются в контексте средневековой истории, когда были переведены на славянский основные типы канонических сборников: Синтагма в 50 титулах, Синтагма в 14 титулах, Номоканон Иоанна Постника, Синописис с толкованиями Алексея Аристина, Пандекты Никона Черногорца, Псевдозонары, Правила с толкованиями Иоанна Зонары, Синтагма Матфея Властаря.

Большинство кириллических списков этих памятников относятся к XVI – XVII в. Их функции в этот период значительно меняются, как и степень их распространения в разных странах: картина Балкан и Восточной Европы отличается. В Московской Руси и Литве преобладают своды Кормчих (ок. 150 списков). Кормчие, сохранив значение епископских книг, стали достоянием монастырей и духовенства. Они вполне вписались в эпоху конфессионализма: расширяются антилатинские статьи, увеличивается катехетический блок. Они же служат и задаче обучения духовенства.

На Балканах и в Румынии в это время преобладает Алфавитная Синтагма Матфея Властаря, именно этот сборник, по-видимому, является главным для епископских кафедр. В нем важно сочетание канонов и византийских законов, которые продолжают быть действующими для православного населения.

Особое место принадлежат «номоканоническим», епитимийным сборникам, важным для деятельности приходского духовенства. Здесь преобладает Псевдозонар, Номоканон, известные в списках практически всего славянского и молдавского мира. Эти книги переписываются и в монастырях. Их распространение сохраняло единое культурно-религиозное пространство и противопоставляло его другим конфессиям. Эти книги были использованы в печатных изданиях и стали нормативными для духовенства. Именно востребованность этих книг и стала причиной проникновения в них разговорного языка.

Новым фактором стало регулирование государством норм религиозного поведения, появление национального законодательства. Каноническое право тем самым повлияло на законодательство нового времени.

Distribution of Cyrillic Sources of the Canon Law by the Slavs during the Early Modern Time

Elena Belyakova

Cyrillic sources of the Canon law are usually studied in the context of the medieval history, as the main kinds of canonic miscellanies were translated from Greek into Slavonic during the Middle Ages (e.g. Syntagma of 50 titles, Syntagma of 14 titles, Nomokanon of John the Faster (Postnik), Synopsis with commentaries by Alexios Aristinos, Pandekts of Nikon of the Black Mountain, Pseudo-Zonaras, Rules with interpretations by John Zonaras, Syntagma of Matthew Blastares).

Most of cyrillic handwritten versions of these sources belong to the 16th– 17th centuries. Their functions changed significantly during this period, as well as the degree of their distribution in different countries – the situation in the Balkans varied from the one in Eastern Europe. In Muscovy and Lithuania caudexes of Kormchaia prevailed (about 150 handwritten versions). Kormchiye Books having maintained their relevance as the bishops' books became also common good for the monasteries and clergy. They fitted well into the era of confessionalism: the anti-Latin paragraphs were expanding, the part on catechism was increasing. Kormchiye Books served also as teaching materials for the clergy.

In the Balkans and in Romania during this period dominated Syntagma Canonum (Alphabet Syntagma) of Matthew Blastares. This canonical codex is suggested to be the main one for the episcopal seats. For this Syntagma a combination of canons and Byzantine laws was characteristically, that remained relevant for the Orthodox population.

A particular role belonged to the „Nomokanonical“, penitential miscellanies, especially important for the work of the parish clergy. Here prevailed Pseudo-Zonaras, Nomokanon that were known in handwritten versions all around Slavonic and Moldavian territories. These books were copied in the monasteries. Distribution of these books helped to maintain a single cultural and religious space and counterpoised it to other denominations. These books were used in the printed editions and became normative for the Orthodox clergy. The fact that these books were much demanded caused the infiltration of the spoken language into them.

As a new factor appeared the regulation by the state of the norms of religious behaviors, the emergence of national legislation. The Canon law influenced thereby the legislation of the Early Modern Time.

Из истории славянских юридических текстов

Десислава Найденова

В докладе рассматривается текстовая история одного из наиболее распространенных славянских юридических текстов – Псевдозонара (номоканон Котелерия). Именно этот текст сохранился в рукописи № I-437 собрания Закарпатского этнографического музея. Изменения в составе славянского Псевдозонара: добавление различных дополнительных статей к основному каноническо-правовому материалу, удаление других, а также размещение частей текста в других сборниках и Требниках – еще одно свидетельство культурных и политических связей между славянами на Балканах и в Карпатском регионе.

On the History of Slavic Legal Texts

Desislava Naydenova

The paper examines the textual history of one of the most popular Slavic legal texts – Pseudo-Zonaras Nomocanon (*Nomocanon Cotelarii*). This text is preserved in *codex* № I-437 from the Transcarpathian Ethnographic Museum. Some of the changes in the composition of the Slavic Pseudo-Zonaras Nomocanon such as additions and omissions of various articles and inclusion of excerpts in other miscellanies and *euchologia*, are examined as evidence of the cultural contacts between Slavs in the Balkans and in the Carpathian region.

Языковые особенности канонических и оригинальных древнерусских произведений, включенных в раннюю русскую редакцию Кормчей книги

Галина С. Баранкова

Ранняя русская редакция Кормчей книги, появившаяся в XIII в., представляет собой компиляцию, основанную на двух предшествующих редакциях – Сербской и Древнеславянской Кормчей, дополненную рядом русских статей. Ее старший список – Новгородская кормчая 1282 г. (далее НК) имеет новгородские диалектные особенности. Правописание НК отражает древнерусские орфографические нормы и содержит элементы бытовой новгородской системы письма, когда ь – е – ѣ, а также ъ-о взаимозаменяемы (*ещь, приемльть, ревениемь, будѣть; къму, плѣды, рекошо*). Лингвистический анализ НК показывает, что ее язык не является гомогенным и отличается по группам включенных в нее текстов. Правила, каноны и толкования, заимствованные в основном из Сербской Кормчей, отличает стандартный церковнославянский язык. Сравнение канонической части НК с текстами по Иловицкому сербскому списку 1262 г. показывает, что в ней была проведена языковая правка, в большей степени она коснулась лексики и в меньшей затронула грамматику. В оглавлении и начальной части НК представлены архаичные нестяженные грамматические формы прилагательных, причастий, порядковых числительных, которые далее заменяются стяженными формами, обычными в русском изводе церковнославянского языка. Русизмы в этой части текстов почти не встречаются. В оригинальных древнерусских текстах, включенных в Русскую Кормчую, а также в текстах, отредактированных русским редактором для Кормчей, представлено большое число фонетических, морфологических и лексических русизмов. Употребление церковнославянизмов и русизмов зависело не от писца, а от типа переписываемого им текста. Эта тенденция сохранялась при копировании текстов Кормчей в более поздний период.

Language Features of Canonical and Original Ancient Works Included in the Early Russian Edition of the Kormchaia

Galina S. Barankova

An early Russian edition of the Kormchaia Book, which has appeared in the XIII century, is a compilation based on two previous editions – Serbian and old Slavonic Kormchaia, complemented by a number of Russian articles. Its senior copy – Novgorod Kormchaia of 1282 (further NK) is characterized by Novgorod dialect features. The orthography of NK reflects the old Russian spelling rules and contains elements of vernacular Novgorod system of writing such as ѡ – е – ѣ: *ещь, приемльть, ревениемь, будѣть*; ѡ – о: *къму, плѣды, рекошю*. The linguistic analysis of NK shows that its language is not homogeneous and differs significantly in the groups of texts included in it. Rules, canons and interpretation, borrowed mainly from the Serbian Kormchaia, are distinguished by the standard Church Slavonic language. Comparison of the canonical part of NK with texts on the Ilovitsky Serbian copy 1262 shows that it was edited mostly concerning the vocabulary and sometimes grammar. In the table of contents and the initial part of the NK archaic non-contracted grammatical forms of adjectives, participles, ordinal numerals are presented. Later they were replaced by the contracted forms, usual in the Russian recension of the Church Slavonic language. Russian features in this part of the text are almost never found. A large number of phonetic, morphological and lexical Russian features are presented in the original Old Russian texts included in the Russian Kormchaia, as well as in the texts edited by the Russian editor for NK. The use of Church Slavonic and Russian features depended not on the scribe, but on the type of text that he copied. This trend continued when rewriting of the text of the Kormchaia in the later period.

Scripta manent?! ...

Na okraj (konfesně vykládaných) různočtení cyrilského nápisu na Michalovském kameni v konfrontaci s vybranými českými paralelami

Eva Maria Hrdinová

O kontinuitě zemí někdejší Velké Moravy a sousedních zemí s oblastmi živé církevněslovanské kultury – i po vyhnání žáků Cyrila a Metoděje z Velké Moravy, již toho bylo napsáno mnohé, především v souvislosti se Sázavským monastýrem, nebo s pozdějšími aktivitami mnichů (hlaholitů) Emauzského kláštera. Méně se však stopy této kontinuity spatřují na jiných, a přesto viditelných místech, a to ve formě existujících nápisů na kamenech, a to především nápisů (nejenom) cyrilských. Právě jim, těmto „zapomenutým dětem“ výše vzpomenutých kulturních kontaktů se věnuje tento příspěvek. Konkrétně se týká různočtení cyrilského nápisu z rotundy v Michalovicích, odkryté Jaroslavem Vízdalem roku 1951. V centru zájmu je jak charakteristika jednotlivých liter, tak různé možnosti výkladu nápisu (Vojtěch Tkadlčík versus Pavel Aleš), a to především v zrcadle konfesní interpretace katolické versus pravoslavné. V centru zájmu jsou rovněž vybrané české paralely, a to především nápis tzv. „Levínského kocoura“. I v souvislosti s ním sledujeme přiřazení liter k cyrilské či v tomto případě dokonce ještě hlaholské abecedě a podáváme také náš vlastní výklad nápisu vzhledem ke kontextům a textovým tradicím, opět se zřetelem na konfesně daná různočtení nápisu (opět Pavel Aleš versus František Václav Mareš a Zoe Hauptová). Posledním z našeho souboru je nápis na tzv. Nivnickém zvonu (cyrilice versus latinka?), jemuž byla odborná pozornost věnovaná především v kontextu regionální vlastivědy (František Hromčík, Jarmila Bednaříková). Tento příspěvek usiluje jako první vůbec o systematické pojednání těchto nápisů na jednom místě, jakož i první komplexnější zhodnocení doposud spíše dílčích a roztržitých výkladů k výše nastíněnému.

Scripta manent?! ... Different Interpretations of the Cyrillic Inscription on the Stone of Michalovce in Comparison to Selected Czech Parallels

Eva Maria Hrdinová

On the continuity of the lands of the former Great Moravia and its neighboring countries with areas of lively Church Slavonic culture - even after the expulsion of students of Cyril and Methodius from Great Moravia, many works have already been written, especially in connection to the Sázava monastery, or with the later activities of Benedictine monks (using Croatian Glagolitic) of the Emmaus Monastery. However, the traces of this continuity can be seen less in other, yet visible, places in the form of existing inscriptions on stones, especially the inscriptions (not only) in Cyrillic script. It is them, these „forgotten children“ of the above-mentioned cultural contacts, this contribution is dedicated to. Specifically, it refers to the different interpretations Cyrillic inscription from the rotunda in Michalovce, revealed by Jaroslav Vízdal in 1951. In the center of interest, there is both the characteristics of individual letters and the various possibilities of interpretation of the inscription (Vojtěch Tkadlčík versus Pavel Aleš), especially in the view of Catholic confessional interpretations vs. Orthodox interpretations. There are also selected Czech parallels in the center of interest, especially the inscription of the so-called „Levín’s cat“. In connection to this, we are also pursuing the allocation of the letters to the Cyrillic script or, in this case, even the Glagolitic alphabet, and we also give our own interpretation of the inscription in regard to the contexts and textual traditions, again with respect to the confessional interpretations of the inscription (Pavel Aleš versus František Václav Mareš and Zoe Hauptová). The inscription on a bell in Nivnice (Cyrillic versus Latin?) is the last of our focus. Professional attention was devoted especially to the context of regional national history (František Hromčík, Jarmila Bednářiková). This paper, seeks to make a systematic discourse of these inscriptions in one place, as well as to do the first more comprehensive and complex evaluation of the rather partial and fragmented interpretations to the above.

Славянские языки в рамках *philologia sacra* – сравнительно-лингвистические библейские штудии начала XVIII века и их значение для формирования славянских литературных языков (на примере одного архивного документа)

Swetlana Mengel

Найденный в архиве Фонда А.Г. Франке в Халле документ «*Harmonia vocum hebræicum cum Sclavonicis rutenicis et polonicis*» с оригинальной подписью Симона Тодорского (1700 – 1753), который учился в университете Халле с 1729 по 1735 г. и сделал по возвращении в Россию стремительную церковно-политическую карьеру, закончив жизнь метрополитом Костромским и Псковским, членом Святейшего Синода и духовником Екатерины II, представляет собой не только, по всей вероятности, первое свидетельство о привлечении славянских языков в сравнительно-языковедческие библейские штудии, появившиеся в начале XVIII века в западно-европейских университетах и предшествовавшие научному сравнительно-историческому языкознанию.

Особое значение документа состоит еще и в том, что он позволяет сделать вывод о языковой концепции Тодорского, призванного в соответствии с миссионерской установкой pietistov из Халле перевести произведения немецкой религиозной душеспасительной литературы на понятный всякому христианину «простой» русский язык. Так как «русские книги» из Халле предназначались для распространения в России и нашли там реципиентов, они должны были сыграть определенную роль в раннем периоде формирования русского литературного языка нового типа.

В докладе делается попытка представить текстологический и лингвистический анализ найденного документа в свете вышеназванной научной проблематики.

The Slavic Languages Within the Scope of the *Philologia Sacra* – The Comparative Linguistic Bible Studies at the Beginning of the 18th Century and Their Significance for the Formation of the Slavic Literary Languages (An Example Of An Archive Document)

Swetlana Mengel

The document *Harmonia vocum hebraicum cum Sclavonicis rutenicis et polonicis* which was found in the archive of A. H. Francke in Halle bears the original signature of Simeon Todorsky (1700 – 1753) who studied at the university of Halle from 1729 – 1735 and upon his return to Russia experienced a remarkable ecclesiastical and political career. He finally became the Metropolitan of the church of Kostroma and Pskov, a member of the Holy Synod and the confessor of Catherine II.

The document, however, isn't only likely to constitute the first evidence of the consideration of Slavic languages for the comparative-linguistic Bible studies which have emerged at the beginning of the 18th century in western European universities and which preceded the scientific discussion on the historical and comparative linguistics. It is also particularly important, because it enables us to make conclusions about the linguistic concept of Todorsky who, in accordance with the policies established by the pietists Christian missionary work at Halle, was entrusted with the task of translating the works of the German religious soul-saving literature into a "simple" language which should be understandable for any Russian peasant.

Since these "Russian books" from Halle were intended for the distribution in Russia and, hereafter, were adopted there, they had to play a certain role during the earliest period of the formation of the new type of the Russian literary language.

The talk aims at presenting a textological and linguistic analysis of the newly found document in the light of the above-mentioned circumstances.

Obraz konfesíí a kultúr v katolíckej kázňovej próze na Slovensku v 18. storočí

Erika Brtáňová

Kázňová próza predstavuje dôležitú súčasť literárnej tvorby 18. storočia. Práve v tomto storočí začali slovenskí katolícki kazatelia s vydávaním kázní v domácom (slovenskom) jazyku. Ukážky príležitostných rečí popredných kazateľov tohto obdobia sprístupnil širšej verejnosti kňaz a literárny historik Michal Rešetka v dvojzväzkovej antológii *Kázňe príhodné* (I. 1831, II. 1834). Texty antológie približujú nielen rétorickú stratégiu jednotlivých kazateľov, ale tiež informujú – hoci niektoré skôr fragmentárne – o ich náhľadoch na aktuálne otázky cirkevného a kultúrneho života. Náboženské pomery reflektuje osobitne autor príležitostnej reči *Duchovne kazani* (1746), ktorý rímsko-katolícku cirkev pripodobňuje k lodi plviacej sa po rozbúrenom mori, pričom posádku lode tvoria spolu s rímskymi katolíckmi aj „vznávači gréckej a ruskej viery“ čiže „rusnáci“. Na druhej strane viacerí kazatelia akcentujú negatívne javy cirkevného života: okrem narušenia cirkevnej jednoty tematizujú vzájomné nezhody a nesvornosť členov kresťanskej obce. Z pozitívnych vplyvov vyzdvihujú najviac podiel cirkvi na výchove a vzdelávaní mládeže (najmä kázne venované Jozefovi Kalazanskému). Európske kultúry nie sú v kázňach sprítomnené ako celky, ale cez jednotlivé osobnosti a ich mravne dobré alebo zlé skutky.

Koncom 18. storočia sa viacerí kazatelia prezentujú samostatnými zbierkami kázňovej prózy (J. I. Bajza, J. Fándly a V. Gazda), v ktorých rezonujú témy ako stopy pohanskej kultúry v kresťanskom živote a nedobrý vplyv osvietenského racionalizmu.

The Image of Confessions and Cultures in the Catholic Sermonic Prose in the 18th Century Slovakia

Erika Brtáňová

The sermonic prose represents a significant part of the 18th century literary works. It was in this century when the Slovak Catholic preachers started publishing sermons in the native (Slovak) language. The excerpts of the occasional sermonic speeches of the contemporary prominent preachers were made accessible to the wider public by a priest and a literary historian Michal Rešetka in the two-volume anthology *Kázňe príhodné (translates as Occasional Sermons)* (I. 1831, II. 1834). The texts of the anthology do not clarify only the rhetorical strategy of the individual preachers, but also inform – though some of them rather fragmentarily – about their respective views on the current issues of the religious and cultural life. The religious circumstances are reflected upon separately by the author of an occasional sermonic speech *Duchovne kazani (A Spiritual Sermon)* (1746) who compares the Roman-Catholic Church to a boat sailing on a rough sea with both the Roman Catholics and the “worshippers of the Greek and Russian faith”, i.e. “Russniaks” on board. On the other hand, several preachers stress the negative phenomena of the religious life: except the disruption of the religious unity, they thematize the mutual disagreements and differences of the Christian community. From the positive influences, the participation of Church in the upbringing and education of youth is highlighted the most (particularly in the sermons dedicated to Joseph Calasanz). In the sermons, the European cultures are not brought back as wholes, but through individual personalities and their morally good or bad deeds.

At the end of the 18th century, several preachers present themselves through separate collections of sermonic prose (J. I. Bajza, J. Fándly and V. Gazda) in which resonate themes such as the traces of the pagan culture in the Christian life and the non-positive impact of the rationalism of the Enlightenment.

Konfessionalizmus a jeho význam pri formovaní slovenskej kultúry

Róbert Letz

Slovenská kultúra je už vyše 1500 rokov ovplyvňovaná a stváraná kresťanstvom. Kresťanstvo sa stalo jej integrálnou súčasťou podobne ako u iných kultúr slovanských národov. Rodiaca sa slovenská kultúra vyrastala z konfrontácie pohanstva s kresťanstvom, pričom nešlo o násilnú konfrontáciu, ale o pokojné vplynutie do kresťanstva. Kresťanstvo znútra pretvorilo, no súčasne aj zakonzervovalo veľa z minulého – pohanského života. Slovensko môžeme z kultúrneho i konfesionálneho hľadiska chápať ako priesečník konfesií. Na jeho kultúru vplývali všetky významné kresťanské konfesie, hoci ako určujúci sa historicky vytvoril duálny vzorec dvoch dominantných konfesií: rímskokatolíckej a evanjelickej a. v. Konfrontácia týchto dvoch konfesií určovala dynamiku moderných slovenských dejín a istým spôsobom ju určuje do súčasnosti. Iné interkonfesionálne vzťahy najmä medzi gréckokatolíckmi, pravoslávnyimi, reformovanou cirkvou boli zatlačené do úzadia, hoci neprávom, lebo aj pri nich môžeme sledovať zaujímavý vývoj vo vzťahu k slovenskej národnej myšlienke. Konfessionalizmus v sebe niesol aj národnostný obsah a konfesionálna identita sa často stávala národnou a naopak národná identita sa demonštrovala ako konfesionálna (slovenská, maďarská, rusínska, ukrajinská, ruská, česká). Súčasnú Slovensko a jeho kultúra je výsledkom zložitého interkonfesionálneho vývoja.

Confessionalism and its Importance in the Formation of Slovak Culture

Róbert Letz

For more than 1500 years, the Slovak culture has been influenced and created by Christianity. Christianity has become its integral part, similar to other cultures of the Slavic nations. The aborning Slovak culture grew out of the confrontation of paganism with Christianity, not a violent confrontation, but a peaceful entry to Christianity. Christianity from the inside transformed but simultaneously preserved many from the past pagan life. From the cultural and confessional point of view, Slovakia can be understood as the intersection of confessions. All the important Christian confessions influenced its culture, although historically the dual formula of the two dominant confessions became determinant: Roman Catholic and Evangelical ones. The confrontation of these two confessions has determined the dynamics of the modern Slovak history and in some way it determines it to the present. Other interconfessional relations, especially between Greek Catholics, Orthodox, Reformed Churches, have been pushed into the background, though unjust, because we can also observe there interesting developments in relation to the Slovak national idea. Confessionalism also carried national content, and confessional identity became often national one and vice versa, national identity was demonstrated as confessional one. Contemporary Slovakia and its culture are the result of the complex of interconfessional development.

Vzťah vládnej moci a cirkvi na Veľkej Morave

Róbert Jäger

Príspevok v úvode obsahuje náčrt, ako problematiku vysvetľuje právnohistorická spisba, pričom autor podotýka, že prezentovaný názor vychádza len z analógie o vývoji vzťahu vládnej moci a cirkvi v okolitých krajinách daného obdobia, respektíve v krajine, ktorá vznikla po zániku Veľkej Moravy. V ďalšej časti sa autor zamýšľa, či je naozaj možné vzťah vládnej moci a cirkvi charakterizovať tak, tak ako to prezentuje doterajšia spisba. Príspevok je rozdelený do troch častí. V prvej časti autor prezentuje názor, že už v rokoch 833 – 863 pôsobili na dvore veľkomoravských kniežat vzdelaní klerici, ktorí zastávali vysoké posty v štátnej správe. Uvedené odôvodňuje zmienkami v dobových textoch. Zároveň poukazuje, že v danom období už musela na Veľkej Morave existovať aj cirkevná správa na nižšej úrovni, riadená z Pasova. V druhej časti prezentuje názory na predmetnú problematiku v rokoch 863 – 885. V tejto časti autor poukazuje na to, že vládca Veľkej Moravy vystupoval ako sudca v cirkevných a teologických sporoch, mal kompetencie pri ustanovovaní biskupov, poskytoval im prostriedky na obživu etc. Rovnako poukazuje, že svetské a cirkevné záležitosti sa prekrývali aj na úrovni zahraničných stykov, aj pri výučbe domáceho kléru na učilištiach pre klerikov, ktoré založili Konštantín a Metod. V poslednej časti príspevku je poukázané na zaujímavý fakt, že veľkomoravské právne texty obsahovali normy so svetskou aj cirkevnou sankciou. Na konkrétnom príklade autor poukazuje na možný rozpor pri praktickom ukladaní týchto sankcií, pričom sa snaží vysvetliť, ako by k tomuto rozporu bolo pristupované z pohľadu kresťanskej filozofie. V poslednej časti vymedzenej rokmi 885 – 907 autor poukazuje na zmeny v organizácii cirkevnej správy na Veľkej Morave po Metodovej smrti.

The Relationship of the Ruling Power and the Church in Great Moravia

Róbert Jäger

The paper in the introduction contains an outline explaining how the issue is described by legal-historical literature, and the author notes that the presented opinion is based only on the analogy about the development of the relationship of the ruling power and the Church in the surrounding countries of that period, or in the country that originated after the demise of Great Moravia. In the next section, the author is considering whether it is really possible to characterize the relationship of the ruling power and the Church as it is presented in the previous writings. The paper is divided into three parts. In the first part, the author presents the view that already in the years 833 – 863, in the court of the Great Moravian princes, there were educated clerics who held high positions in the state administration. This is justified by references to contemporary texts. At the same time, the author points out that there must have been a lower level Church administration in Great Moravia, governed from Passau. In the second part he presents opinions on the issue in the years 863 – 885. In this part, the author points out that the ruler of Great Moravia acted as a judge in Church and theological disputes, had competence in the appointment of bishops, provided them with means of subsistence, etc. He also tries to emphasize that secular and ecclesiastical issues overlapped also at the level of foreign contacts, including the teaching of the domestic clergy at the clerics schools established by Constantine and Methodius. The last part of the paper points to the interesting fact that the Great Moravian texts contained norms with both world and Church sanctions. In a concrete example, the author points to a possible contradiction in the practical imposition of these sanctions, trying to explain how this contradiction was being approached from the point of view of Christian philosophy. In the last part, defined by the years 885 – 907, the author points out the changes in the organization of the Church administration in Great Moravia after Methodius' death.

Polsko-ruskie spory o historię i status „wiary greckiej” w rejonie Karpat w XVII wieku

Jan Stradomski

Zawarcie unii religijnej w Brześciu nad Bugiem (1596) wywołało w życiu politycznym i społecznym Rzeczypospolitej Obojga Narodów kontrowersję, której trwałym świadectwem jest bogata polsko-ruska literatura polemiczna. Trzy strony religijnego konfliktu (katolicka, unicka (grekokatolicka) i prawosławna) w trwającym ponad półtora wieku sporze poruszyły szeroki wachlarz problemów dotyczących własnej i cudzej historii, kultury, piśmiennictwa i tradycji liturgicznej. Dla pisarzy religijnych szczególne znaczenie miały okoliczności pojawienia się chrześcijaństwa w rejonie środkowej Europy, zwłaszcza na łuku Karpat, który stanowił obszar ścierania się i przenikania wpływów dwóch głównych tradycji kościelnych (greckiej i łacińskiej). Potwierdzenie genezy własnego wyznania, przekonanie o jego dogmatycznej i liturgicznej prawowierności oraz związkach z bałkańsko-śroziemnomorską późnoantyczną tradycją kościelną stanowiły niezwykle istotny czynnik budujący tożsamość Rusinów - wyznawców prawosławia ('wiary greckiej'). W atmosferze kontrowersji dotyczących skutków zawarcia Unii Brzeskiej walka o status 'wiary greckiej' nabierała cech sporu nie tylko religijnego, ale też polityczno-kulturowego. W wystąpieniu zostaną przedstawione główne tematy polemiki na tle wydarzeń z dziejów państwa i kościoła w Rzeczypospolitej w XVII wieku.

Polish and Ruthenian Disputes about the History and Status of the “Greek Faith” in the Carpathian Area in the 17th Century

Jan Stradomski

Proclamation of the Union of Brest on the Bug (1596) caused a controversy in the political and social life of the Polish-Lithuanian Commonwealth, a lasting testimony of which are the extensive Polish and Ruthenian polemical writings. Three parties of the religious conflict (Catholic, Uniate (Greek Catholic) and Orthodox) discussed, in the course of a dispute which lasted for over a century and a half, an extensive range of problems pertaining to own and foreign history, culture, writing and liturgical tradition. For religious writers, circumstances related to the appearance of Christianity in the area of Central Europe, especially along the Carpathian curve, which was the region where influences of the two main church traditions (Greek and Latin) clashed and inter-fused, were of special significance. Confirming the genesis of own denomination, conviction about its dogmatic and liturgical legitimacy and relations with the Balkan and Mediterranean late-antique church tradition formed a major factor that contributed to the building of the Ruthenian identity – the Orthodox believers (“Greek faith”). In the atmosphere of controversy that accompanied the effects of conclusion of the Union of Brest, the struggle for the status of the “Greek faith” acquired the characteristics of not only a religious dispute, but also a political and cultural one. The presentation tackles the main subject matter of the polemics against the backdrop of events from the history of the state and the church of the Republic of Poland in the 17th century.

Polemické spisy M. Andrelly Orosvigovského. Nástin charakteristiky vybraných aspektů (formálně-obsahových, lingvistických, teologických)

Walerian Bugel

Michail Andrella, zvaný Orosvigovskij, byl jedním z nejzřetelnějších odpůrců církevní unie na území původní Mukačevské eparchie. Jakožto vzdělaný nejen v měřítku typickém pro tehdejší východní duchovenstvo, ale též znalý jazyků (latina, řečtina, maďarština, polština) i teologických a literárních děl v nich sepsaných, stal se nejzřetelnějším polemistou na straně odpůrců Užhorodské unie. Přestože jeho spisy byly alespoň částečně kriticky vydány, stále se nedočkaly systematického zpracování. Rozsáhlost analyzovaného materiálu a omezený rámec příspěvku umožňuje provést pouze vstupní charakteristiku formálně-obsahovou. Dalším krokem je zaměření se na vybrané lingvistické aspekty – slovní zásobu, kalkování ze sousedních jazyků, nářečové prvky – a to na základě jazykové analýzy I. Udvariho, které podrobil tištěná díla Andrellova současníka, uniatského biskupa De Camellise. Tuto je možné doplnit o komparaci se synchronním pramenným materiálem v podobě marginálií z liturgických knih, zpracovaných I. Pankevčem. Třetím bodem je analýza teologických (hlavně ekleziologických) aspektů polemického díla, se kterou jsem začal již v r. 2003 ve své monografické publikaci o Užhorodské unii. Očekávaným doplněním by měla být rovněž komparace děl M. Andrelly s obdobnými polemickými spisy kolem Brest-litevské unie – to však (vzhledem k jejich rozsahu i množství odborné literatury na toto téma) nebude možné do příspěvku zahrnout.

Polemic works of M. Andrella Orosvigovsky. Outline of characteristics of selected aspects (contentual, linguistic, theological)

Walerian Bugel

Mikhail Andrella, known as Orosvigovsky, was one of the most prominent opponents of the union with Catholic Church on the territory of the original Eparchy of Mukachevo. Educated not only in the typical way of the then Eastern clergy but also in languages (Latin, Greek, Hungarian, Polish) as well as the theological and literary works written in them, he became the most distinct polemist on the side of the opponents of the Union of Uzhorod. Even though his works were at least partially critically published, they still have not been systematically arranged. The scope of the analyzed material and the limited frame of the contribution allow only formal characteristic of the content. The next step is to focus on selected linguistic aspects – vocabulary, calquing from neighboring languages, dialectical elements – based on the linguistic analysis of I. Udvari of the works of Andrella's contemporary, Uniate Bishop De Camellis. This analysis can be complemented by a comparison with synchronous source material in the form of margins in liturgical books, processed by I. Pankevych. The third part is an analysis of the theological (mainly ecclesiological) aspects of the polemical work which I began analyzing in 2003 in my monograph on the Union of Uzhorod. An expected addition should also be a comparison of M. Andrella's works with similar polemical writings around the Brest-Lithuanian Union – but this (due to the extent and the amount of professional literature on this subject) will not be included in the contribution.

Trudne dziedzictwo? Kościół w Orawce na pograniczu polsko-słowackim jako źródło do badania wielokulturowego dziedzictwa regionu

Ewa Kocój

Orawka to niewielka wioska położona na pograniczu polsko-słowackim, na terenie tzw. Górnej Orawy znajdującej się obecnie w większości w granicach administracyjnych Polski. Skomplikowane losy krainy, wielowiekowe położenie na styku różnych kultur i rodzących się państwowości, procesy osadnicze (słowackie, wołoskie, polskie), zmiany granic, osiedlanie się wieloetnicznej ludności na terenie Orawy i samej Orawki powodowały, że tożsamość mieszkańców tego pogranicza była zawsze złożona i wielowarstwowa. Zmieniające się tu granice, a także XX wiek pełen wojen i ideologii komunizmu spowodowały, że historia tego regionu zawłaszczana była przez naukowców trzech dominujących tu krajów: Polski, Węgier i Słowacji, każdy z nich preferował własną politykę pamięci zbiorowej i konstruował własne mity pierwszeństwa w zasiedleniu i przynależności. W referacie przedstawię główne problemy związane z badaniami nad trudnym dziedzictwem kulturowym kościoła św. Jana Chrzciciela w Orawce, jako reprezentatywnego, ale i typowego dla całego regionu (m.in. kolonizacja wołoska, wpływy węgierskie, sławizacja, ewangelizacja, rekatolizacja, konflikty religijne). Źródła historyczne, artefakty ikonograficzne i pamięć ludności zamieszkującej Orawę wskazują, że możliwe jest inne spojrzenie na dziedzictwo kulturowe regionu.

Difficult Heritage? The Church in Orawka on the Polish and Slovak Borderland as a Source for Studying the Multicultural Heritage of the Region

Ewa Kocój

Orawka is a small village on the Polish and Slovak borderland, in the area of so-called Upper Orava, which is currently located mostly within the administrative borders of Poland. Due to the complicated history of this land, its centuries-old location at the crossroads of different cultures and nascent states, settlement processes (Slovaks, Vlachs, and Poles) and border changes, and the settlement of a multiethnic population in Orava and Orawka, the identity of the inhabitants of this borderland has always been complex and multi-layered. The twentieth century, full of wars and communist ideologies, also caused the history of this region to be appropriated by scientists from the three dominant countries: Poland, Hungary and Slovakia, each of which preferred its own collective memory policy and built their own myths as to who had priority in settling there and to whom the region belonged. In my paper, I will present the main issues related to the research on the difficult cultural heritage of the Church of St. John the Baptist in Orawka as representative of the entire region (including the Vlach colonization, Hungarian influence, Slavicization, evangelization, recatholization, and religious conflicts). The historical sources, iconographic artifacts, and the memories of Orava inhabitants indicate that it is possible to look at the cultural heritage of the region from a different perspective.

Карпатская народная традиция в балканской перспективе

Елена С. Узенёва

В докладе будут рассматриваться балканские параллели к отдельным фрагментам народной культуры словацких и западно-украинских Карпат, в частности в области мифологических представлений. В исследовании традиционной народной духовной культуры в последние десятилетия широко применяются этнолингвистические методы. Теперь возможно углубленное изучение различных карпатских культурных феноменов и их отражения в языках и диалектах. Известно, что карпатская культурно-языковая общность объединяет генетически разнородные традиции. Для ее анализа необходимо использовать методы, апробированные при изучении балканского языкового союза и балканской картины мира (в терминологии Т.В. Цивьян). Балканская перспектива при исследовании культурно-языковых явлений Карпат важна не только в плане методологии, но и при поиске карпато-балканских культурно-языковых параллелей, а также их интерпретации.

Доклад основан на собственных полевых материалах автора, собранных в этнолингвистических экспедициях в Словакии (2007 – 2009 гг.), в рамках совместного проекта со Славистическим институтом Яна Станислава САН, и украинском Закарпатье (2011 г.).

Carpathian Folk Tradition in the Balkan Perspective

Elena Uzeneva

The report will examine the Balkan parallels to some fragments of the folk culture of the Slovak and Western Ukrainian Carpathians, in particular in the field of mythological representations. In the study of traditional folk spiritual culture, the ethnolinguistic methods have been widely used in the recent decades. Now it is possible to study in depth the various Carpathian cultural phenomena and their reflection in languages and dialects. It is known that the Carpathian cultural and linguistic community unites genetically diverse traditions. For its analysis, it is necessary to use the methods approved in the study of the Balkan language union and the Balkan picture of the world (in the terminology of Tatyana Tsivyan). The Balkan perspective in the study of the cultural and linguistic phenomena of the Carpathians is important not only in the terms of methodology, but also in the search for Carpatho-Balkan cultural and linguistic parallels, as well as their interpretation.

The paper is based on the author's materials of the ethno-linguistic expeditions to Slovakia: in 2007 – 2009 (the joint project by the Institute of Slavic Studies RAS and the Slavic Institute named after Jan Stanislav SAS) and in Western Ukraine in 2011 (by the Institute of Slavic Studies RAS).

Христианские ценности в народной традиции русин (на материале полевых исследований в Восточной Словакии)

Марина М. Валенцова

В докладе будет рассматриваться устная традиция – традиционная народная культура, связанная с византийско-славянским обрядом (православием и униатством) одной из значительных групп населения Словакии – русин (руснаков). В определенной степени она восприняла и письменную культуру – богослужебную и другую религиозную литературу, ставшую источником сюжетов легенд, поверий, бытующих в народе и до сих пор фиксируемых полевыми записями, во многом сформировавшую этические нормы жизни, систему ценностей, мировоззрение народа.

Совместное длительное проживание на территории Восточной Словакии западно- и восточнославянского этносов, различающихся по языку и конфессии, их контакты, общая политическая и социальная история отчасти нивелировали эти различия, а проникавшие в регион романские и мадьярские элементы привели к формированию специфики региона, как в языковом, так и в культурном плане.

В основу доклада положены материалы этнолингвистических экспедиций в Восточную Словакию: 2014 года (совместно Институтом славяноведения РАН и Славистическим институтом Яна Станислава САН) и 2018 г. (Институт славяноведения РАН).

Christian Values in the Folk Tradition of Rusins (Based on Field Research in Eastern Slovakia)

Marina Valentsova

The paper will consider the oral tradition – the traditional folk culture associated with the Byzantine-Slavic rite (Orthodoxy and Uniatism) of one of the most significant groups of the population of Slovakia, the Rusyns (Rusnaks). To a certain extent, it perceived also a written culture - liturgical and other religious literature, which became the source of the plots of legends and beliefs, that are popular among the people and are still recorded by field research. In many ways it formed ethical norms of life, the value system, the world outlook of the people.

Long-term cohabitation in the territory of Eastern Slovakia of the West and East Slavic ethnic groups, different in language and confession, the contacts of these groups, the common political and social history partly eliminated these differences, and the Romanesque and Magyar elements that have been infiltrating into the region, led to the development of the specificity of the region, both linguistically and culturally.

The paper is based on the materials of ethno-linguistic expeditions to Eastern Slovakia: in 2014 (jointly by the Institute of Slavic Studies RAS and the Slavic Institute named after Jan Stanislav SAS) and in 2018 (by the Institute of Slavic Studies RAS).

Етнолингвистични особености на словашки и български апокрифни молитви

Калина Мичева-Пейчева

В доклада са анализирани особеностите на разпространение в словашката и българската средновековна книжнина апокрифни молитви. Материалът е ексцерпиран от молитви от X до XVII в. Разглеждат се традиционните културни нагласи на словаци и българи, свързани с предхристиянски и християнски вярвания и ритуали. Проучват се езиковите репрезентанти на важни средновековни концепти, общи за двете култури.

Ethnolinguistic Peculiarities of Slovak and Bulgarian Apocryphal Prayers

Kalina Micheva-Peycheva

The report analyzes the peculiarities of apocryphal prayers spread in Slovak and Bulgarian Medieval literature. The material is excerpted from prayers from the 10th to the 17th century. The traditional cultural attitudes of Slovaks and Bulgarians related to pre-Christian and Christian beliefs and rituals are discussed. Linguistic representatives of important medieval concepts common to both cultures are studied.

Vlastné mená – svedkovia stredovekých byzantsko-slovanských kultúrnych a jazykových kontaktov

Jaromír Krško

V príspevku venujeme pozornosť toponymám a antroponymám, ktoré sa dochovali od stredoveku až po súčasnosť. Sémantická stránka týchto prírôp dokladá pôsobenie misionárov aj na území dnešného Slovenska, ktorých úlohou bolo potláčanie pohanského kultu a šírenie kresťanských myšlienok. Viaceré toponymá sú spojené s byzantsko-slovanským kultúrnym prostredím – napr. Trebatice, Močenok, Diakovce, Pôtor, Hrkovce, Remetské Hámre a pod. Okrem ojkónym sú svedkami byzantsko-slovanskej kresťanskej tradície aj viaceré toponymá – hrádok Garázda, Ipoltica, Mních, Mníšek, Laurín, Laurencie, Remata, Remety, Remať, Remetov... V menšej miere môžu ranokresťanskú tradíciu odrážať aj antroponymá – predovšetkým priezviská – Vavro, Vavřík, Vavrinec, Lauro, Laurinc, Gašpar, Gašparík, Melichar, Melicher, Baľo, Boltížiar, Pieter.

Proper Nouns as Witnesses of the Medieval Byzantine-Slavic Cultural and Language Contacts

Jaromír Krško

In the paper, we focus on toponyms and anthroponyms which have survived from the Middle Ages to the present day. The semantic aspect of these onyms shows that missionaries used to work in the region of present-day Slovakia. Their role was to suppress the pagan cult and to spread Christian ideas. Many toponyms are connected to the Byzantine-Slavic cultural environment – for example Trebatice, Močenok, Diakovce, Pôtor, Hrkovce, Remetské Hámre and others. Besides oikonyms, many toponyms bear witness to the Byzantine-Slavic Christian tradition – Garázda castle, Ipoltica, Mních, Mníšek, Laurín, Laurencie, Remata, Remety, Remať, Remetov... To a smaller extent, anthroponyms may also reflect the early Christian tradition (mainly last names) – Vavro, Vavřík, Vavrinec, Lauro, Laurinc, Gašpar, Gašparík, Meli-char, Melicher, Baľo, Boltížiar, Pietor.

Терминология на естествените науки в старобългарската литература (Шестоднев и Небеса на Йоан Екзарх)

Кирил Кирилов

Настоящата статия изследва средновековната българска терминология на естествознанието в *Шестоднев* и *Небеса* на Йоан Екзарх. Целта на труда е представи терминологията на естествените науки от гледна точка на тяхната композиция, организация, структура и семантична парадигма.

Досега средновековната терминология е обект само на отделни изследвания.

Настоящата статия е интердисциплинарна, защото използва методи и похвати от различни науки: лингвистика, логика, философия, анатомия. Тя е част от голям проект, посветен на литературното наследство на Йоан Екзарх.

Natural Science Terminology of the Medieval Bulgarian Literature (*Shestodne* and *Nebesa* of Joan Ekzarh)

Kiril Kirilov

The present study examines the medieval Bulgarian natural science terminology in *Shestodne* and *Nebesa* of Joan Ekzarh. The study aims to present the natural science terminology in the Bulgarian literature in view of its composition, organization, structure, and semantics in the paradigm.

Until now the medieval terminology is separately studied, have not been systemized.

The article is interdisciplinary, because it uses methods and approaches from other sciences – linguistics, logics, philosophy, knowledge about the science. It is a part of big project dedicated on the literary heritage of Joan Ekzarh.

Проблематика досліджень та джерела музичних текстів Літургій Простопінія Бокшая-Малинича

Ігор З. Задорожний

У статті розкриваються окремі аспекти проблематики досліджень джерел літургійних співів візантійсько-слов'янського обряду регіональної богослужбової практики, зафіксованої на початку XX століття у *Церковному Простопінії* Бокшая-Малинича.

Багатоваріантність музичних текстів *Простопінія* яскраво свідчить про особливості творчого процесу осмислення їх на основі поєднання музичної стилістики давніх форм сакральної монодії та нових елементів музичної мови (ладоінтонацій мажоро-мінорної системи, метроритміки, мелодичного розвитку), пісенної стилістики світських жанрів, засобів музичної виразності та гармонії хорового багатоголосся. Водночас у Літургіях простежується домінування логіки розвитку мелодичного тексту над структурою слова, трапляється неузгодженість між словесними і музичними наголосами, формування варіантів на основі мелодики хорових композицій, що вказує на визначальності музичних принципів у структуруванні напівів.

Збереження окремих елементів мелодичних зворотів грецького, болгарського *напівів* у *Простопінії* додатково підтверджує їх вплив на формування піснеспівів Літургій Йоана Золотоустого та Василя Великого, спрямованість церковно-півчої практики на поєднання богословського змісту літургійних текстів з високою мистецькою якістю напівів балканослов'янської монодії.

На ґрунті ірмолойної традиції, поширення репертуару пост-візантійської монодії, процесів взаємодії музично-стилістичних різновидів напівів, їх адаптації, розвитку хорового багатоголосся відбувався творчий відбір музичних текстів, формувались регіональні особливості та закріплювались локальні варіанти мелодики, які на сьогодні забезпечують духовне функціонування літургійного співу християн візантійсько-слов'янського обряду.

Problematics of Research and Sources of Music Texts of Prostopinije Liturgies by Bokshay-Malynych

Igor Zadorognyi

This article exposes some aspects of general problematics of the research of sources of the Byzantine-Slavic rite's liturgical chants of regional liturgical practice, recorded at the beginning of the XX century in the Orthodox Prostopinije by Bokshay-Malynych.

The multiplicity of music texts of Prostopinije clearly indicates distinctive features of the creative process of their comprehension on the basis of joining of musical stylistics of ancient forms of sacral monody and new elements of musical language (modes and intonations of the major-minor scales' system, metric rhythm, melodic development), chanting stylistics of secular genres, means of musical expression and harmony of choral polyphony. At the same time, the prevalence of logic of the development of the melodic contents over the structure of words, inconsistencies between verbal and musical accents are traced in Liturgies. Forming of variants on the basis of melodies of choral compositions indicates the definition of musical principles in the structuring of melodies.

In addition to that, preservation of some elements of melodic turns of Greek and Bulgarian songs in Prostopinije corroborates their influence on forming of chants of Liturgies of John Chrysostom and Saint Basil the Great, as well as orientation of church and singing practice towards joining of theological contents of liturgical texts with the high artistic quality of melodies of the Balkan-Slavonic monody.

A certain creative selection, let alone both formation of regional features and consolidation of local versions of melodic patterns which at present pave the way for the spiritual functioning of chanting of Christians pertaining to the Byzantine-Slavonic rite, ensued on the basis of irmologic tradition, also, due to the spread of Post-Byzantine monody's repertoire, processes of interaction of musical stylistic melodies' varieties and their adaptation and development of choral polyphony.

Українські духовні пісні у рукописних співаниках XVIII ст. укладених християнами Мукачівської єпархії: питання джерелознавства, текстології, інципітування

Юрій Є. Медведик

Українська духовна пісня XVII – XVIII ст. була добре відомою у XVIII ст. серед греко-католиків Мукачівської єпархії. Рукописні кириличні співаники з цього регіону характеризуються тим, що у них записано пісенні тексти українського, словацького, чеського та польського походження, які перекладено на церковно-слов'янську мову української традиції.

Рукописний фонд цих пісенних текстів сьогодні вже достатньо добре досліджено, зокрема завдяки словацькому досліднику П. Женюху. Однак залишається також ще й чимало питань для інших досліджень, зокрема у сфері музичного джерелознавства та текстології. Майже не вивчено місцеву традицію співу духовних пісень.

Специфікою співаників з цієї єпархії є те, що у них зафіксовано тільки поетичні текст, до яких нерідко є примітки про те, на яку мелодію співати ці пісні. Тому дослідження мелодій цих пісень необхідно проводити у порівнянні з записами з українських рукописів та стародруків, яких в Україні збереглося досить багато, а також з словацьким, чеськими та польським піснями.

Велике значення мають музично-текстологічні дослідження порівняння співаників Мукачівської єпархії та почаївського Богогласника. Тільки після цих джерелознавчих досліджень постане можливість дати текстам пісень зі співаників Мукачівської єпархії комплексну музикологічну оцінку, визначити шляхи творчих впливів, які позначилися на духовній пісні, яка розвивалася серед християн Мукачівської єпархії.

Ukrainian Sacred Songs in Manuscript Songbooks of the 18th Century Preserved by the Christians of Mukachevo Eparchy: Questions of Source Study, Textology, and Incipitarius

Jurij Medvedyk

Ukrainian sacred song of the 17th–18th centuries was well known in the 18th century, among the Greek Catholics of Mukachevo eparchy. The manuscript Cyrillic songbooks from this region are characterized by the fact that the songs written in them are of Ukrainian, Slovak, Czech, and Polish origin, which are translated in the Church-Slavonic language of Ukrainian tradition. The manuscript fund of these song texts are sufficiently well studied by today, much thanks to the Slovak scholar P. Žeňuch. However, a number of issues here still remain to be investigated in various other aspects, specifically, in the field of musical source study and textology. The local tradition of sacred song singing is almost not at all studied.

The specificity of song collections from this eparchy is that they fix only poetical texts to which there often the notes are supplied indicating the tune to which these songs should be sung. Therefore, the study of these songs are to be conducted in comparison with the records of Ukrainian manuscripts and old editions, a great many of which survived in Ukraine, as well as with Slovak, Czech, and Polish songs.

Musical-textological studies of the comparison of song collections of Mukachevo eparchy and these of the “Bohohlasnyk” of Pochaiv are of significant importance. It is only due to such source studies that a possibility will appear to give the song texts from Mukachevo eparchy a complex musicological evaluation and to determine the ways of creative influences that impacted the sacred song which developed another Christians of Mukachevo eparchy.

Ikony ľudových a rybotyčských majstrov na východnom Slovensku v 17. a 18. storočí

Vladislav Grešlík

Dielo ľudových majstrov boli prítomné v maľbe ikon prakticky od samého vzniku tejto podoby umenia spojeného s kresťanstvom. Týka sa to tiež pamiatok východného Slovenska. Najstaršie, ktoré sa zachovali, sú datované 15. – 16. storočím a viažu sa s dielňami vtedy ešte pravoslávnej Przemyskej eparchie patriacej pod Kyjevskú metropoliu. Práve veľká vzdialenosť od cirkevných centier bola jedným z činiteľov uvoľnenia tradovaných pravidiel pri tvorbe ikon a významného prieniku ľudových prvkov do diel určených pre liturgické priestory.

Tento proces bol umožnený predovšetkým svetským prostredím dielní, kde väčšina skúmaných ikon vznikla. Prvú známu datovanú ikonu na východnom Slovensku v roku 1608 namaľoval Ivan Černeckyj rodom z Lvova, ako signoval ikonu Krista zo Šarišského Štiavnika. Pre ním namaľované ikony je charakteristická farebná zjednodušenosť, kde prevažujú okrové odtiene a dôraz na čiernu linku.

Ďalší okruh majstrov, ktorých ikony v prvej polovici 17. storočia vykazujú nielen spomenuté znaky zľudovenia, ale aj iné, ako je disproporčné riešenie zobrazenia postáv a výrazná grafickosť kresby sa spája s tzv. mušínským prostredím v západnej časti Lemkovščíny. Jednoduché ikony druhej polovice 17. storočia so silným naratívnym až rozprávkovým prvkom doplneným o miestne reálie sa najčastejšie pripisujú tzv. rybotyčským majstrom. Ale ani tento okruh autorov nebol celkom jednoliaty. Veď ikona sv. Mikuláša z Nižnej Písanej bola namaľovaná v mestskom prostredí na dobrej profesionálnej úrovni. Svedčí o tom text v hornej časti tabule, kde sa spomína Jakov, rybotyčský mešťan, a dátum, kedy ju „vystavil“ – 14. apríl 1713.

Lokálne dielne a majstri tvorili tzv. zľudovelé ikony pre cerkvi východného Slovenska ešte aj v 19. storočí.

The Icons of Folk and Rybotychi's Craftsmen in Eastern Slovakia in the 17th and 18th Centuries

Vladislav Grešlík

The works of folk craftsmen have been present in icon painting since the very beginning of this form of art associated with Christianity, including the monuments of Eastern Slovakia. The oldest ones that have been preserved are from the 15th–16th centuries and are connected with the workshops of the former Orthodox Przemysl Eparchy which belonged to the Kyiv Metropolitan Church at that time.

One of the factors why the rules of icon painting became quite liberal and there was a significant infiltration of the folk elements into the works designed for liturgical spaces was the fact that the ecclesiastical centers were very far.

This process could happen mainly thanks to the secular environment of the workshops where most of the investigated icons were created. The first noted icon in Eastern Slovakia (dated 1608) was painted by Ivan Černecký, originally from Lviv, as he signed himself on the icon of Christ in Šarišský Štiavnik. Typically, his icons feature simplicity of colors where the other shades and black line predominate.

There is another group of craftsmen that associates with the so-called Mushina's environment (*Mushina – a village in Poland, V.G.*) in the western part of Lemkovshchina. Their icons from the 17th century showcase not only the above mentioned signs of folk tendency, but also a disproportionate appearance of figures and the dramatic graphics of the drawing.

Simple icons of the second half of the 17th century with a strong narrative and almost fairytale element complemented by local realities are most often attributed to the so-called Rybotychi's craftsmen (*Rybotychi – town in Poland, V.G.*). However, this group of artists was not completely monolithic.

The icon of St. Nicholas from Nižná Písaná was painted in the urban environment on a good professional level as you can tell from the text at the top of the board. There, Jakov, a townsman from Rybotychi, is mentioned and the date when the board was „exposed“ – 14th of April 1713.

Local workshops and craftsmen formed the so-called folk icons for the churches in Eastern Slovakia already in the 19th century.

Materiálne zabezpečenie uniatskych presbyterov na príklade obce Starina (okr. Stará Ľubovňa)

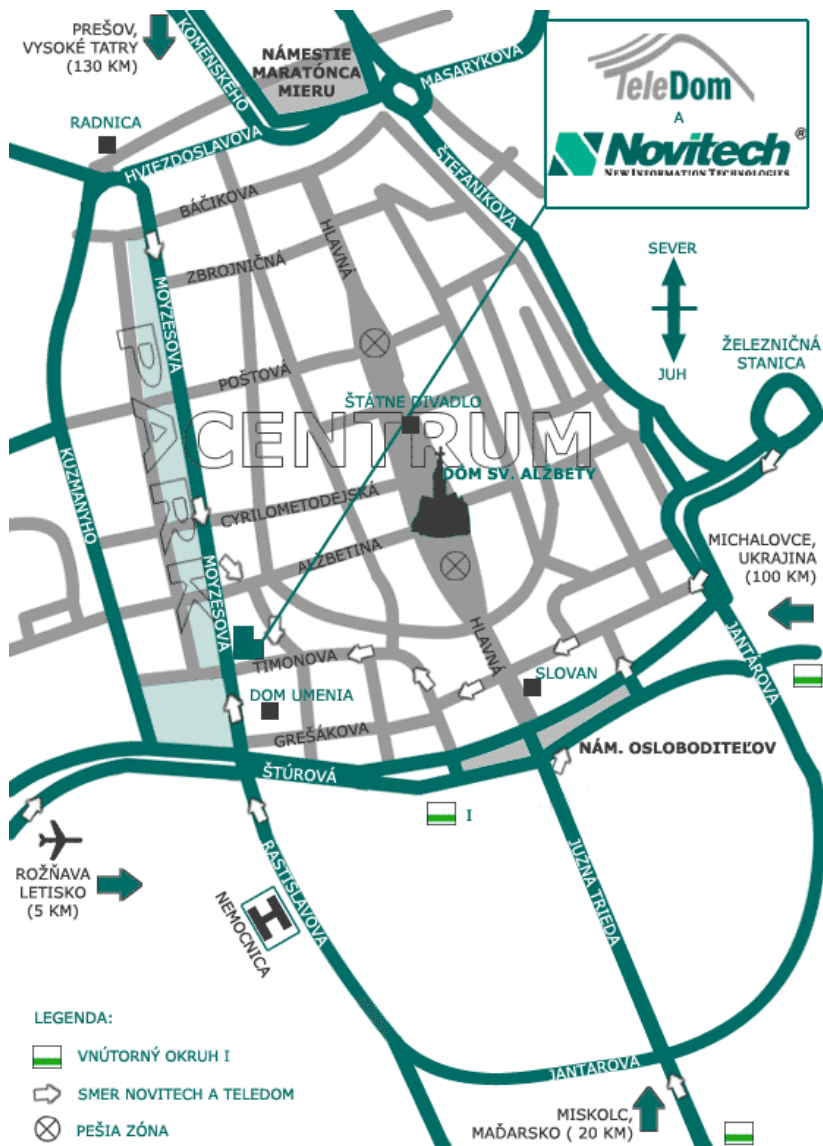
Vavrinec Žeňuch

O živote pravoslávnych a uniatskych presbyteroch v 17. storočí sa zachovalo pomerne málo informácií. Materiálne zabezpečenie farností a presbyterov primárne súviselo s ich postavením v spoločnosti. Po personálnej únii presbyteri nadobudli status duchovenstva, a preto získali prvé výhody katolíckych kňazov. Zo 17. storočia sú známe dva spôsoby vzniku uniatskych farností a záväzku materiálne zabezpečiť hmotné prostriedky pre život presbytera. Proces utvorenia farnosti a zaistenia presbytera sledujeme v Starine (okres Stará Ľubovňa), kde samotní šoltýsi vykonali potrebné kroky. Záväzok, ktorý je napísaný v dobovej slovenčine, má okrem duchovného aj historický a lingvistický rozmer.

Material Provision of the Uniate Presbyters: An Example of Starina (Stará Ľubovňa District)

VavríneĽ Žeňuch

The life of Orthodox and Uniate Presbyters in the 17th century has kept relatively little information. Material provision of parishes and presbyters was primarily related with their position in society. After the personal union the Presbyters acquired the status of the catholic clergy and thus gained the first benefits of the catholic priests. In the 17th century known two known methods of Uniate parishes and commitment to ensure tangible material resources for presbyter's life. The process of the parish formation and provision of presbyter is presented on the example village Starina (Stará Ľubovňa district), where the soltysies took the necessary steps. The obligation, which is written in contemporary Slovak language has the spiritual, historical, and linguistic dimensions, too.

Mapa je prevzatá z internetovej stránky hotela Teledom